

Florin Cernătescu

Părintele Prof. Dr. Petre Vintilescu
– *Viața și opera.*
Contribuții liturgice –

Teologie pentru azi
București
2013

Cartea de față reprezintă teza de *Licență în Teologie* a autorului, scrisă sub coordonarea Pr. Lect. Univ. Dr. Gheorghe Gârbea, în anul 2013.

Introducere

Teologia practică românească a fost și este ilustrată de mari personalități, care și-au dedicat viața slujirii lui Dumnezeu și oamenilor, slujind altarul, catedra și mânuind condeiul.

Lucrarea de față își propune să prezinte viața unuia dintre marii profesori ai teologiei românești și contribuția sa la studiul și dezvoltarea teologiei practice în țara noastră. Este vorba despre ilustrul Profesor Doctor, Părintele Petre Vintilescu.

Primul capitol al lucrării prezintă reperele biografice ale existenței sale, de la primii pași pe calea învățaturii, până la strălucita sa activitate teologică, atât în calitate de profesor cât și de slujitor al altarului.

Cel de-al doilea capitol al lucrării prezintă opera vastă a părintelui profesor, urmărind numeroasele studii de teologie practică apărute în revistele vremii, dar și lucrările în volum, ce aduc un suflu nou în teologia românească și care încununează întreaga sa activitate de cercetare teologică.

De asemenea, de remarcat este publicistica cu caracter general, dar și numeroasele predici rostite ca slujitor al altarului. Toate acestea ne descoperă un autor extrem de bine pregătit, cu spirit critic și analitic, dar și cu un simț pedagogic dezvoltat.

Al treilea capitol al lucrării încearcă să prezinte strădania părintelui profesor în domeniul liturgic.

Nădăjduim ca efortul nostru în a cerceta studiile sale, în special cele referitoare la vocația sa de istoric al cultului, al immnografiei creștine și al Sfintei Liturghii, să fie considerat un demers, care surprinde *valoarea* autorului lor.

De asemenea, am încercat să prezentăm cu preponderență, acele lucrări ale sale deosebit de importante, mai ales pentru slujitorii de azi ai altarului, care prezintă metode pastorale *eficiente* pentru conducerea credincioșilor spre mântuire.

Căci considerăm faptul, că Preotul Profesor Dr. Petre Vintilescu este *un model de teolog* dar și de *pedagog*, al cărui profil se cere redescoperit și a cărui strădanie teologică trebuie valorizată la nivel maximal.

Așadar sperăm să readucem în actualitate figura luminoasă a marelui teolog și a îndrumătorului a numeroase generații de preoți români.

1. Preotul Profesor Petre Vintilescu – repere biografice

Dacă ar fi să alcătuim un panteon al marilor profesori, care au zidit învățământul teologic universitar românesc, un loc cu totul de frunte l-ar ocupa Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu¹.

Crescut cu respect pentru brazda gliei strămoșești, adică pentru viața țaranului român, pentru credința și dragostea lui de țară, Pr. Petre Vintilescu a urcat până la culmile cele mai înalte ale vredniciilor preoțești și ale învățământului nostru teologic, impunându-se numai prin muncă neconținută și prin merite proprii și îndeplinind, în chip exemplar, toate sarcinile care i s-au încredințat.

Dintre numeroasele însărcinări avute de-a lungul vieții, cea căreia i-a dedicat cea mai mare atenție și cel mai curat devotament a fost aceea de *profesor* și *autentic om de studiu și de trăire teologică*.

Ca profesor, a avut reputația unui *magistru sever* și *riguros*. Dar nu numai cu alții ci, în primul rând, cu sine.

Câteodată aspru cu unii dintre studenții săi, dar totdeauna drept, obiectiv în aprecieri, de o ireproșabilă ținută academică în comportare și de o exigență exemplară în împlinirea datoriei.

„Dar aceia dintre foștii săi studenți, care am avut privilegiul de a trăi mai mult în preajma sa, de a munci alături de dânsul și de a ne apropia mai mult sufletește de dânsul, am gustat deseori bucuria de a descoperi, cu surprindere, *ce comoară de sensibilitate discretă*, de bunătate și delicateță sufletească, de înțelepciune și de distincție se ascundea, sub chipul atât de serios și de grav în aparență.

Clipele acelea, scurte și rare, erau pentru noi ca acele zile însorite și calde, care te consolează și te

¹ Pentru principalele momente ale vieții și activității părintelui profesor am consultat: Pr. Profesor Ene Braniște, *Preot profesor Petre Vintilescu Necrolog*, în *Glasul Bisericii*, XXXIII (1975), nr. 5-6, p. 565-566; *Preotul Petre Vintilescu*, în *Studii Teologice*, XXVI (1974), nr. 7-8, p. 592-598; Pr. Gheorghe Gârbea, *Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Pr. Prof. dr. Petre Vintilescu, Viața și opera*, Editura Universității din Pitești, 2008, p. 143-156; Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 479-480; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Prof. Pr. Dr. Petre Vintilescu*, în *Studii Teologice*, XXXIV (1982), nr. 1-2, p. 49-50.

răsplătesc cu prisosință pentru anotimpuri întregi cu cerul acoperit de nori.

Personalitatea și opera scrisă a Părintelui Prof. Petre Vintilescu vor rămâne înscrise pentru totdeauna la loc de frunte, în galeria reprezentanților celor mai aleși ai clerului Bisericii Ortodoxe Române, ai învățământului religios din țara noastră și ai științei teologice ortodoxe, cărora le datorăm *admirație, respect și cinstire*”².

Preotul Profesor Petre Vintilescu s-a născut în data de 25 septembrie 1887, în satul Popești din comuna Căteasca, la 17 km de orașul Pitești, ca al doilea dintre cei șase copii ai preotului Marin Vintilescu, coborâtor dintr-o veche familie preoțească.

Prin grija vrednicului său tată, preocupat de a da fiului său cea mai bună educație și datorită faptului că satul natal nu beneficia decât de prezența unor învățători suplinitori, ce nu aduceau stabilitate în școala satească, tânărul Petre a frecventat și alte școli.

Astfel, cursurile școlii primare le-a urmat în parte în comuna natală, o altă parte în comuna Ciulnița-Eustatiade din fostul județ *Muscel*, precum și în orașul Pitești.

În anul 1900 se înscrie la Seminarul Teologic de la Curtea de Argeș, iar în anul următor, după desființarea școlilor teologice de acest grad inferior, de la centrele eparhiale, este transferat la Seminarul Central din București, pe care l-a absolvit în 1907, distingându-se, în mod deosebit, la studiul limbilor clasice.

A urmat cursurile Facultății de Teologie din cadrul Universității București, ca *bursier*, obținând licența în iunie 1911.

În același an se căsătorește cu Stana-Elena Crinteanu, fiica preotului din comuna Deagurile (Argeș) și va fi hirotonit *preot* pe seama parohiei Rătești-Furdulești la data de 1 aprilie 1911.

Aici și-a desfășurat primele momente ale slujirii sale preoțești, evidențiindu-se prin grija față de problemele spirituale, dar și pentru cele materiale ale păstoriților. Astfel înființează, printre altele, o bine organizată și prosperă *bancă populară* menită să

² Pr. Profesor Ene Braniște, *Pr. Prof. Petre Vintilescu. Necrolog în Glasul Bisericii XXXIII* (1975), nr. 5-6, p. 566.

îmbunătățească nivelul de viață și condițiile de muncă ale semenilor săi.

Va fi transferat ca *preot ajutător* la biserica „Maica Precista” din Pitești, la 1 aprilie 1914, ca peste alți trei ani, la 1 octombrie 1917, să fie numit *paroh* al Bisericii Sfântul Ioan Botezătorul din aceeași localitate.

Îndeplinește diferite însărcinări în administrația bisericească din Eparhia Argeșului, funcționând ca *membru* și apoi ca *președinte* al Consistoriului Eparhial, *protoiereu* al Argeșului de Jos și *consilier referent* la sectorul cultural al eparhiei.

Concomitent cu sarcinile bisericești, a funcționat și ca *profesor de religie* în învățământul secundar, uneori în completare cu ore de istorie și de limba română, și anume, mai întâi în învățământul secundar particular din Pitești (1914-1916), apoi ca *suplinitor* în învățământul mediu și profesional de stat (1917-1919), iar de la 1 noiembrie 1919 ca *profesor titular* în învățământul normal din același oraș.

Între anii 1919-1921 a condus, în același timp, în calitate de *director*, și internatul de elevi al societății preoțești *Frăția*, iar în anul 1921-1922 a îndeplinit funcția de *director* al Școlii Normale de băieți din Pitești.

Urmează, între anii 1924-1926, cursurile de doctorat în teologie, obținând titlul de *Doctor în Teologie* al Universității din București, cu teza *Cultul și ereziile*³, primind calificativul *magna cum laude*.

Datorită calităților sale și în urma unui riguros examen, noul Doctor în Teologie a fost numit *Profesor agregat* la catedra de *Liturgică și Pastorală* a Facultății de Teologie din București la 1 februarie 1928, iar la 1 aprilie 1931 a fost avansat ca *Profesor titular*. Timp de doi ani, între 1936-1938, este *suplinitor* al Catedrei de *Drept bisericesc*.

Obținând un concediu de la catedră, timp de 8 luni (între luna ianuarie a anului 1932 și august 1933), slujește în Biserica ortodoxă română din Paris.

Odată cu promovarea ca profesor universitar la București a urmat și transferarea sa într-o nouă parohie: Biserica „Sfinții Voievozi” din capitală, unde și-a continuat activitatea pastorală până la 1 decembrie 1940.

³ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Cultul și ereziile*, Teză de Doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1926.

Părintele Profesor Vintilescu a fost *membru al senatului* Universității din București (1937 și 1939), *prodecan* al Facultății de Teologie, apoi *decan* în două rânduri, 1 decembrie 1938-1 octombrie 1940 și septembrie 1946-decembrie 1948, păstrând această demnitate și după transformarea facultății în *Institut Teologic*, până la 21 ianuarie 1949.

A fost ales *membru al delegației* Bisericii Ortodoxe Române la *Conferința romano-ortodoxă-anglicană*, care a avut loc la București, iar în iulie 1948, a făcut parte din delegația Bisericii Ortodoxe Române, la *Conferința inter-ortodoxă de la Moscova*, unde a avut un cuvânt greu de spus, ca specialist, în formularea hotărârii acestei conferințe în legătură cu problema *Calendarului* și a *datei sărbătoririi Paștilor* în Ortodoxie.

Pe plan intern, autorul nostru avut o bogată activitate publicistică.

În acest context, amintim efortul depus la revizuirea *Liturghierului românesc*, apărută în patru ediții, în anii 1956, 1967, 1974, 1980 (ultima revizuire fiind a părintelui Ene Braniște, continuatorul la catedră a lui Petre Vintilescu).

Apoi a publicat *cel mai complet comentariu teologic* (din punct de vedere istoric, liturgic, simbolic și dogmatic), din spațiul românesc, la slujbele Vecerniei, Utreniei și Liturghiei, în revistele Bisericii Ortodoxe Române, reunite mai apoi și publicate, pentru prima oară, în cartea numită *Liturghierul explicat*, la București, în anul 1972⁴.

Deși în anul 1950 Părintele Profesor Petre Vintilescu *s-a pensionat* din activitatea profesorală, totuși a continuat să activeze ca *președinte* al *Consistoriului Central Bisericesc* din 1954 până în anul 1966.

Trecerea la cele veșnice a reputatului profesor și teolog s-a petrecut în *noaptea* de 11-12 iunie 1974, slujba înmormântării fiind săvârșită în Biserica *Sfântul Elefterie* din București și apoi a fost îngropat în cripta

⁴ Ediția din 2012, ultima a Sfântului Sinod al BOR, apărută cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a folosit ca material de bază *Liturghierul românesc*, București, 1972, *explicat* de Părintele Profesor Doctor Petre Vintilescu.

familie din cimitirul *Sfânta Vineri-Grivița* din capitală, în ziua de 13 iunie 1974.

Pr. Prof. Petre Vintilescu a fost la vremea sa și va rămâne încă mult timp de aici înainte *cel mai reputat liturgist ortodox*, iar lucrările sale științifice vor rămâne *exemple de erudiție și de competență în materie*⁵.

⁵ Pr. Gheorghe Gârbea, *Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, Viața și opera*, Editura Universității din Pitești, 2008, p. 5.

2. Opera teologică

Activitatea pe care Părintele Petre Vintilescu a iubit-o cel mai mult și căreia i-a dedicat cea mai mare parte a puterilor sale de lucru și în slujba căreia și-a pus talentul cu care a fost înzestrat, a fost cea de *profesor* pe tărâmul teologiei.

Strădaniile sale publicistice au constituit o etapă nouă în evoluția literaturii noastre liturgice⁶.

Scrisul său și activitatea sa publicistică au început în aprilie 1911 și n-au încetat până în ultimele clipe ale vieții, articolele sale onorând publicațiile în care au apărut, dintre care enumerăm:

Pastorul Ortodox (Pitești), *Adevărul bisericesc* (Pitești); *Buletinul Eparhiei Argeșului*; *Biserica Ortodoxă Română*; *Studii Teologice*; *Ortodoxia*; *Glasul Bisericii*; *Renașterea* (Craiova); *Convorbiri literare* (București); *Revista generală a învățământului* (București); *Duminica ortodoxă*; *Duminica poporului*; *Graiul vremii* (București); *Biserica și școala*; *Legea românească*; *Buletinul parohiei Sfinții Voievozi din București*; *Universul*; *Calendarul*; *Cuvântul*; *Curentul*; *Crucea – organ de critică religioasă* (București); *Neamul romanesc* (Vălenii de Munte).

⁶ Idem, p. 479-480.

2. 1. *Studii de Teologie practică: Liturgică, Pastorală și Omiletică*

1. *Cultul și ereziile*, Teză de doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1926.

2. *O propoziție liturgică: „Cu înțelepciune, drepti!”, ori Cu înțelepciune dreaptă?”*, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1926.

3. *Sacerdoțiul, creștin. Pregătirea și rolul său social*, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1926.

4. *Preotul și politica (Capitol de Pastorală indirectă)*, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1926.

5. *Diptice sau pomelnice*, Ed. Artistica, Pitești, 1926.

6. *Sacrificiul religios ca principiu al Liturghiei. Studiu dogmatico-liturgic*, Ed. Institutul de arte grafice România Nouă, Th. I. Voinea, București, 1927.

7. *Două imne îngerești în Liturghie: Imnul hieruvic și imnul serafimic*, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1927.

8. *Misterul liturgic*, Ed. Tipografia Curierul judiciar, București, 1929.

9. *Încercări de istoria Liturghiei: Liturghia creștină în primele trei veacuri*, Ed. Tipografia România Mare, București, 1930.

10. *Valoarea socială a Liturghiei*, Prelegere la deschiderea solemnă a cursurilor anului universitar 1930-1931, la Facultatea de Teologie din București, în ziua de 10 noiembrie 1930, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1931. Extras din revista *Studii Teologice* II (1931), nr. 1.

11. *Contribuții la revizuirea liurghierului român. Studiu și text*, Ed. Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1931.

12. *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de teologie Pastorală indirectă*, Ed. Tipografia Caragiale, București, 1934.

13. *Troparul ceasului al treilea în rânduiala epiclezei*, Ed. Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1937. Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română* LV (1937), nr. 1-2 (ianuarie-februarie), 1937.

14. *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine*, Institutul de arte grafice Bucovina, București, 1937. Extras din revista *Studii Teologice*, an VI(1937), nr. 1.

15. *Trupul și sângele Domnului din Sfânta împărtășire*, Ed. Tipografia Cărilor Bisericești, București. Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română* LV (1937), nr. 5-6 (mai-iunie).

16. *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească*, București, 1937.

17. *Spovedania și Duhovnicia*, Ed. Librăriei Teologice, București, 1939.

18. *Expresiunea „Slujbă cuvântătoare” din Liturghierul român*, Ed. Tipografia Bucovina – LE. Torontiu, București, 1939. Extras din revista *Studii Teologice* VII (1938-1939).

19. *„Mila păcii, jertfa laudei” în Liturghiile bizantine*, Ed. Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1940. Extras din revista *Biserica Ortodoxă Română*, LIX (1941), nr. 1-2.

20. *Câteva considerații liturgice pe marginea unei cărți de filologie* (Sophie Antoniadis, *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecque*, Leiden), Ed. Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1941. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LIX (1941), nr. 7-8.

21. *Verbul „a mântui” ca termen de invocare a Prea Sf. Născătoare de Dumnezeu, în pietatea ortodoxă, Contribuție de filologie liturgică*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1941. Extras din *Studii Teologice* VIII (1940), vol. II.

22. *Liturghia în viața românească*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LXI (1943), nr. 4-6.

23. *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943.

24. *În jurul unei formule liturgice de origine biblică*, Ed. Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, Craiova, 1943. Extras din revista *Renașterea*, Craiova, nr. 10/ 1943 – recenzie de Ene Braniște în *Biserica Ortodoxă Română* 1945, nr. 10, p. 453.

25. *Cântarea poporului în Biserică în lumina Liturghierului*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1945. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LXII (1945), nr. 9 (septembrie).

26. *Funcțiunea eclesiologică sau comunitară a Liturghiei*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1946. Extras din *Biserica Ortodoxă Română* LXIV (1946), nr.1-3 (ianuarie- martie).

27. *Sensul cuvintelor în terminologia liturgică*, Ed. Tipografia Cărților Bisericești, București, 1946. Extras din volumul omagial închinat ÎPS Nicodim, Patriarhul României la împlinirea vârstei de 80 de ani.

28. *Principiile și ființa cultului creștin-ortodox, Curs litografiat de liturgică generală sau introducere în studiul Liturgicii, partea întâia*. Ediția din 1930-1940.

29. *Istoria Liturghiei*. Curs litografiat; ediția din anul 1940.

Partea I, pag. 3-219, *Istoria Liturghiei în primele trei secole*, reproduce volumul *Încercări de istoria Liturghiei* din anul 1930.

Partea a II-a, pag. 223-301, tratează *despre grupele sau riturile liturgice*.

Iar partea a III-a, pag. 305 până la final, tratează *despre Cele şapte laude, originea şi istoricul lor*.

Ultima ediţie litografiată fiind cea din anul 1948.

30. *Însemnări pentru o nouă ediţie a Liturghierului*, Ed. Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1947.

31. *Liturghierul explicat*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1972.

2. 2. Articole și studii

1. *Laturi din rolul social al preotului* în rev. *Adevăr Bisericesc* 1923, nr. 3 (mai), p. 99-104.
2. *Improvizația în predică* în *Buletinul Eparhiei Argeșului* 1927, nr. 5-6 (martie), p. 12-15.
3. *Lumânarea liturgică*, în foaia săptămânală „Duminica ortodoxă a cercului de Publicațiuni” *Ia și citește*, 1927, 24 aprilie și 1 mai, București.
4. *Zelul pastoral* (după Abatele Dubois) în *Buletinul Eparhiei Argeș* 1927, nr. 13-14 (1 și 15 iulie).
5. *Puterile sacerdoțiului* (traducere și adaptare), în *Buletinul Eparhiei Argeș* 1927, nr. 15-16 (1 și 15 august).
6. *Călugăria și preoția în scrierile ascetice ale călugărilor ortodocși din veacul al IV-lea și al V-lea* în *Buletinul Eparhiei Argeș* 1927, nr. 17-18 (1 și 15 sept).
7. *Conducerea spirituală și carnețele de conștiință în seminarii* în *Buletinul Eparhiei Argeș* 1927, nr. 21-22 (1 și 15 noiembrie).
8. *Păstrarea Sfintei Împărtășanii pentru cei bolnavi* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5/ 1928, pag. 422-433 și nr. 6/ 1928, p. 520-527.
9. „*Cu înțelepciune, drepti*” sau „*Cu înțelepciune dreaptă*”?, în foaia săptămânală „Duminica Ortodoxă” X (1928), nr. 45-46 (duminică, 1 și 8 iulie).
10. *Încă o lămurire despre „...înțelepciune, drepti!”*, în foaia săptămânală „Duminica Ortodoxă” X (1928), nr. 47-48 (duminică, 15 și 2 iulie).
11. *Lămurire la „o întâmpinare”* în revista *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1928.

12. *Paștele și Liturghia în Graiul vremii*, organ al Asociației generale a clerului ortodox român, 1929, 30 martie-6 aprilie, p. 1.

13. *Preotul în oficiul său de liturghisitor în Biserica Ortodoxă Română*, 1929, nr. 5-6 (iunie), pag. 514-524.

14. *Slujba Floriilor la Ierusalim în veacul al patrulea* în foaia săptămânală „*Duminica Ortodoxă*”, 1930, nr. 33-34 (duminică, 6 și 13 aprilie).

15. *Slujba în ziua de Joi-Mare la Ierusalim în veacul al patrulea*, traducere din limba latină, în foaia săptămânală „*Duminica Ortodoxă*”, 1930, nr. 39-40 (duminică, 18 și 25 mai).

16. *În jurul unor forme noi de pietate* în ziarul *Universul* (București), 1931, nr. 31 (miercuri, 4 februarie), p. 1 și 2; 1931, nr. 34 (sâmbătă, 7 februarie), p. 7 și 1931, nr. 35 (duminică, 8 februarie).

17. *Radio și Liturghia* în ziarul *Cuvântul* (București), foileton, în nr. de vineri, 24 noiembrie 1933, p. 1 și 2.

18. *Iarăși radio și Liturghia*, în ziarul *Curentul* (București, foileton), nr. 2, joi, 1 februarie, 1934, p. 154.

19. *Poezii bisericești ai Crăciunului* în ziarul *Universul* (București) nr. 325, 25 decembrie, 1934, p. 20.

20. I. D. Ștefănescu, *Illustration des liturgies dans L'art de Byzence et de L' Orient*, Ed. de L'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales de l'Université de Bruxelles, 1936. Recenzie în revista *Studii Teologice* VII (1938-1939), p. 404-407.

21. *Într-o controversă asupra împărtășirii clericilor, la Liturghia darurilor mai înainte sfințite*, în „*Biserica și școala*”, revista oficială a Episcopiei Aradului, nr. 11 (12 martie), 1944, Arad, p. 83-84.

22. *Sinteza problemelor pastorale ale ceasului de față în Păstorul Ortodox XXVI (1946), nr. 1-3 (ianuarie-martie), Pitești, pag. 4-7.*

23. *Biserica Ortodoxă și hirotoniile anglicane. Posibilitatea recunoașterii validității lor în Ortodoxia I (1949), nr. 1, p. 91-112.*

24. *Câteva considerațiuni în legătură cu îndreptarea calendarului în Ortodoxia I (1949), nr. 1, p. 113-122.*

25. *Funcțiunea catehetică a Liturghiei în Studii Teologice, seria a II-a, I (1949), nr. 1-2, p. 17-33.*

26. *Spovedania, prilej de pastorație individuală, în Studii Teologice I (1949), nr. 9-10, p. 695-712.*

27. *Binația Liturghiei în Studii Teologice II (1950), nr. 3-6, p. 125-136.*

28. *Contribuții la lămurirea unei controverse de tipic privitoare la vohodurile Liturghiei în Studii Teologice III (1951), nr. 3-4, p. 121-134.*

29. *Ora sau vremea din zi pentru săvârșirea Liturghiei Darurilor noi înainte sfînțite în Studii Teologice IV (1952), nr. 1-2, p. 66-75.*

30. *Anafora sau Antidoron în Studii Teologice V (1953), nr. 1-2, p. 116-145.*

31. *Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină. Deasă ori rară împărtășire? în Studii Teologice V (1953), nr. 5-6, p. 382-406.*

32. *Miruitul în Studii Teologice V (1953), nr. 9-10, p. 643-660.*

33. *Pentru o nouă ediție în pregătire a Liturghierului Bisericii Ortodoxe Române în Biserica Ortodoxă Română LXXIII (1955), nr. 3-4, p. 295-310.*

34. *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, din iunie 1935, privită în cadrul temelor ei liturgice în Ortodoxia X* (1958), nr. 2, p. 252-286.

35. *Pregătirea sfinților slujitori pentru oficiul Liturghiei în Biserica Ortodoxă Română LXXVII* (1959), nr. 2, p. 141- 176.

36. *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei. Generalități introductive și prima parte a Liturghiei catehumenilor în Biserica Ortodoxă Română LXXXVII* (1959), nr. 11-12, p. 1073-1099.

37. *Cartea numită Liturghier în Studii Teologice XI* (1959), nr. 9-10, p. 507-524.

38. *„Vohodul mic” sau „Intrarea mică” și momentele următoare din Liturghia catehumenilor în Biserica Ortodoxă Română LXXVIII* (1960), nr. 7-8, p. 629-657.

39. *Serviciile de seară și de dimineață premergătoare Liturghiei în Glasul Bisericii XIX* (1960), nr. 9-10, p. 724-741.

40. *Liturghia credincioșilor. Riturile din prima parte a Liturghiei credincioșilor în Biserica Ortodoxă Română LXXVIII* (1960), nr. 11-12 p. 1030-1053.

41. *Vohodul și partea finală a Vecerniei, slujba Litiei și a Miezonopticii în Glasul Bisericii XX* (1961), nr.7-8, p. 579-590.

42. *Anafora sau ritualul Sfintei Jertfe euharistice în Biserica Ortodoxă Română LXXIX* (1960), nr. 7-8, p. 735-754.

43. *Epicleza în Biserica Ortodoxă Română LXXX* (1962), nr. 1-2, p. 86-104.

44. *Sensul pomenirii Sfinților după Jertfa euharistică. Răspuns la o întrebare în Glasul Bisericii, XXI* (1962), nr. 5-6, p. 468-472.

45. *Rugăciunea dipticelor sau a pomelnicelor de la Sfânta Jertfă euharistică în Biserica Ortodoxă Română* LXXX (1962), nr. 7-8, p. 658-672.

46. *Oficiul sfintei liturghii după dipticele de la finele anaforei euharistice și până la înălțarea Sfântului Agneț în Biserica Ortodoxă Română* LXXXI (1963), nr.1-2, p. 111-130.

47. *Capitolul împărtășirii în cadrul Sfintei Liturghii în Biserica Ortodoxă Română* LXXXI (1963), nr. 3-4, p. 265-296.

48. *Oficiul Utreniei în Glasul Bisericii* XXII (1963), nr.7-8, p. 683-699.

49. *Rugăciunile apolisului Liturghiei în Biserica Ortodoxă Română* LXXXII (1964), nr. 3-4, p. 276-283.

2. 3. *Publicistica generală (articole, cronici, recenzii, informații din ziare și reviste, polemici cu subiect strict teologic)*⁷

1. *Meditațiune în Păstorul Ortodox X* (1911), nr. 4-5, Pitești, p. 253-255.

2. *Evangelhia și problemele sociale în Păstorul Ortodox X* (1911), nr. 8-9, Pitești, p. 437-445.

3. *Preceptul egalității în Păstorul Ortodox XI* (1912), nr. 3-4, p. 121-129.

4. *Iubirea de neam și de Biserică în Păstorul Ortodox XI* (1912), Pitești, p. 199-207.

5. *Să luăm aminte. Clauze nefolositoare și pretexte neverosimile în Adevărul Bisericesc I* (1913), nr. 10-11, Pitești, p. 7-11.

6. *Biserica episcopală din Curtea de Argeș în Adevărul Bisericesc I* (1913), nr. 10-11, Pitești, p. 55-56.

7. *Note și observațiuni asupra individualității religioase a poporului nostru și acțiunea educatoare a preotului în Adevărul Bisericesc II* (1913), nr. 17-18, Pitești, p. 6-18.

8. *Biserica și politica în Adevărul Bisericesc III* (1914), nr. 1, Pitești, p. 9-12.

9. *Căsătoria religioasă și modificarea constituției, în Adevărul Bisericesc III* (1914), nr. 2, Pitești, p. 77-78.

10. *Advențiștii în Adevărul Bisericesc III* (1914), nr. 6-7, Pitești, p. 96-100.

11. *Moralitatea și depopulația în Adevărul Bisericesc III* (1914), nr. 5, Pitești, p. 201-202.

12. *Rostul creștin al vieții în Adevărul Bisericesc III* (1914), nr. 12, Pitești, p. 402-406.

⁷ Idem, p. 54-67.

13. *Propaganda papistă în România în Adevărul Bisericesc*, nr. 2, 1923, Pitești, p. 83-85.

14. *Puterea Bibliei în educația națiunilor în Adevărul Bisericesc*, nr. 2, 1923, Pitești, p. 88-91.

15. *Păstorirea sufletească a intelectualilor noștri în Adevărul Bisericesc*, 3 mai 1923, Pitești, p. 133-136.

16. *Rangurile onorifice ale preoților în Buletinul Eparhiei Argeșului*, nr. 10, din 15 mai 1927, p. 15.

17. *Drepturile Bisericii în școala poporului în Buletinul Eparhiei Argeșului*, nr.11-12, din 1 și 15 iunie 1927.

18. *Bucurie zadarnică și copilărească: Catolicitatea și Biserica în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11, 1930, p. 1080-1083.

19. *Biserica și enoria în Buletinul parohiei Sfinții Voevozi din București* I (1931), nr. 1, p. 1-2.

20. *Cuvinte pentru spovedanie în Buletinul parohiei Sfinții Voevozi din București*” I (1931), nr. 1, p. 2.

21. *Recenzie, Liturghier*, București, 1967/ 1968, în *Biserica Ortodoxă Română* LXXXVI (1968).

2. 4. Predici⁸

1. *Predică rostită la cununia religioasă a unui teolog, în Biserica comunei Gruiu, raion Pitești, regiunea Argeș, în primăvara anului 1912.*

2. *Predică rostită în biserica „Maica Precista” din Pitești, în ziua de 1 august 1914, la sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului.*

3. *Pareneza rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești în Vinerea Patimilor, 20 martie 1915, în Adevărul bisericesc, nr. 3-4, anul 1915, Pitești, p. 124-127.*

4. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești în ziua de 30 iunie 1915, în Adevărul bisericesc, nr. 6-7, 1915, Pitești, p. 297-283.*

5. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești în ziua de 26 octombrie 1915.*

6. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești la Denia din Vinerea Patimilor, 8 aprilie 1916.*

7. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești în Duminica a patra din Păresimi, 12/15 martie 1917.*

8. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești în Duminica a patra din Păresimi, 19 martie (1 aprilie) 1917 (Prelucrare după Inocențiu Moisiiu).*

9. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești la sărbătoarea Înălțării Domnului, 11/14 mai 1917.*

10. *Predică rostită în Biserica „Maica Precista” din Pitești în ziua de 15 august 1917, la sărbătoarea Adormirea Maicii Domnului.*

⁸ Idem, p. 67-74.

11. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de 7/20 ianuarie 1918.*

12. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de 7/20 ianuarie 1919.*

13. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de 7/20 ianuarie 1920.*

14. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de joi 7 ianuarie 1921.*

15. *Predică rostită în Catedrala Episcopală din Oradea, în ziua de Duminica Tomii din anul 1922 (cu ocazia Adunării Eparhiale) în Legea Romanească II (1922), nr. 16, p. 4-5.*

16. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de sâmbătă 7/20 ianuarie 1923.*

17. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, la sărbătoarea Nașterii Domnului, 25 decembrie 1923.*

18. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de 7/20 ianuarie 1924.*

19. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, în ziua de 25 aprilie (Vinerea Patimilor) anul 1924.*

20. *Predică rostită în Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Pitești, 1 ianuarie 1925. Traducere și prelucrare după cardinalul Giraud, Discours et allocutions des circonstances par l'Abbe Guillerin, vol. I, p. 279 și după Massillon, Du bonheur în Oeuvres, tom. III, p. 835.*

21. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București la Duminica a XXX-a după Rusalii (26 noiembrie 1928).*

22. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București la Duminica a III-a după Rusalii, 1929.*

23. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București la sărbătoarea Nașterii Domnului, 1929.*

24. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București la Duminica vameșului și a fariseului, 9 februarie 1930.*

25. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, la Duminica lăsatului sec de carne (Pericopa evanghelică a înfricoșatei Judecăți), 23 februarie 1930.*

26. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București la Duminica I din Păresimi.*

27. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anul 1930.*

28. *Predică în a III-a zi de Paști, în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anul 1930.*

29. *Predică la Duminica Mironosițelor (a III-a după Paști) rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, la 4 mai 1930.*

30. *Predică rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București la sărbătoarea Nașterii Domnului (25 decembrie 1930).*

31. *Predică la 2 februarie 1931, la Întâmpinarea Domnului, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București.*

32. *Predică la Duminica Vameșului și a Fariseului (plan și idei), rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anul 1931.*

33. *Predica la Duminica lăsatului sec de brânză, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, la data de 22 februarie 1931.*

34. *Predică la sărbătoarea Sfântului Gheorghe (23 aprilie 1931), rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București.*

35. *Predică la sărbătoarea Soborului Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil (23 aprilie 1931)*, rostită în ziua de 8 noiembrie, în Biserica „Sfinții Voievozi” din București.

36. *Predică – pasaje principale și idei din planul predicii la sărbătoarea Sfântului Nicolae*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în ziua de 6 decembrie 1931.

37. *Predică la Duminica a III-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, la 25 iunie 1933.

38. *Predică la sărbătoarea Nașterii Sfintei Fecioare și la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului*, rostită vineri, 8 septembrie 1933, în Biserica „Sfinții Voievozi” din București.

39. *Predică la Duminica a IV-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anul 1933.

40. *Predică la Duminica a V-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, prin anul 1934.

41. *Predică la Duminica a XI-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în 1934 sau 1935.

42. *Predică la Duminica a XX-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anii 1934-1936.

43. *Predică la Duminica a XXVI-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anii 1935-1937.

44. *Predică la Duminica a XXVIII-a după Rusalii*, rostită în Biserica „Sfinții Voievozi” din București, în anii 1936-1938.

45. *Predică la Duminica Tomii*, rostită în catedrala Sfintei Patriarhii din București, în ziua de 1 mai 1949.

46. *Predică la sărbătoarea Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*, rostită luni, 21 noiembrie 1949, în catedrala Sfintei Patriarhii din București.

3. Contribuții liturgice

3. 1. Istoria Liturghiei în primele trei veacuri⁹

Cartea Părintelui Prof. Dr. Petre Vintilescu este una deosebit de interesantă pentru cei interesați în aflarea informațiilor despre *perioada primară* a cultului creștin.

Este importantă pentru că se referă la o perioadă despre care informațiile sunt relativ sărace, dar și pentru că valorifică o bibliografie ce depășește granițele Ortodoxiei Răsăritene.

Istoria Liturghiei în primele trei veacuri urmărește modul în care s-a fixat și definitivat formula liturgică pe care Biserica de Răsărit o practică până în prezent.

Cercetarea începe de la sinagogă și de la ritul iudaic de închinare. Iar ipoteza autorului, susținută cu mai multe argumente, este că ritualul creștin nu se putea dezvolta *cu totul independent* de cel iudaic.

Dar existau și diferențe fundamentale, venite tocmai din dorința de a trasa o distincție vizibilă între unii și alții.

Două dintre deosebirile semnificative au fost *renunțarea la sâmbătă în favoarea duminicii* și *înlocuirea ritualului pascal cu ritualul euharistic*.

Meritul Părintelui Prof. Dr. Petre Vintilescu este important, deoarece aduce lămuriri asupra unor serii de controverse și dificultăți referitoare la istoria cultului, în special în primele trei veacuri.

Metoda folosită de el este una cât se poate de potrivită. Și anume *metoda istorico-literară*, care are în vedere, mai întâi, valorizarea textelor ce aduc mărturie despre viața primei comunități creștine, precum și modul cum acestea trebuie înțelese.

Părintele Prof. Dr. Petre Vintilescu trece în revistă principalele evenimente descrise de Sfinții Evangheliști, în care Mântuitorul nostru Iisus Hristos a fost *implicat*, într-o formă sau alta, în cadrul cultului Legii Vechi.

⁹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Ed. Nemira, București, 2001.

Iisus Hristos a practicat cultul divin mozaic, dar în cadrul activității Sale pământești a avut și manifestări particulare.

Hristos se ruga deseori singur, alteori cu Ucenicii, postea îndelungat. În același timp, El se afirmă ca *un purificator și reformator* al cultului mozaic. Printre altele, El oferă Apostolilor și lumii *un model de rugăciune* (Matei 6, 9-13).

Cea mai mare parte a vieții și a activității Mântuitorului stă sub auspiciile cultului mozaic, de inspirație divină, în complexitatea formelor sale, la fel și a postului.

Atitudinea constantă a Mântuitorului față de cult, în general, implică două direcții: primează *curăția sufletească* și modul cum *te înfățișezi* în fața lui Dumnezeu, aceasta constituind *esența* cultului mozaic; în vreme ce modurile, formele în care se îmbracă aceste atitudini sau, și mai grav, atitudini și rituri ce nu au nicio legătură cu puritatea sufletească, sunt, în mod constant și perpetuu, *criticate* de Mântuitorul.

Complexitatea acestor rituri exterioare, imposibil de urmărit și de practicat în detaliu, constituie *blestemul Legii Vechi*.

De aceea se poate observa, în multe pericope evanghelice, modul în care Hristos *se raportează* la cult și felul în care *îl practică* în diferite ocazii dar și modul în care El *corectează* înțelegerea lor vizavi de cultul mozaic.

Mântuitorul Hristos, în cadrul Cinei celei de Taină, va institui pentru Apostoli și pentru întreaga lume Jertfa Legii celei Noi, care „constituie *sâmburele originar* al cultului divin, centrul în jurul căruia vor gravita toate manifestările cultice ale creștinilor din primele veacuri, dar și ale creștinismului ortodox din toate timpurile, ca și izvorul din care vor țâșni și se vor dezvolta toate rânduielile de cult”¹⁰.

Înainte de înălțarea Sa la cer, Hristos le promite Apostolilor Săi că le va trimite pe Mângâietorul. Acesta este și motivul pentru care ei nu se îndepărtează de Ierusalim.

Sfântul Apostol Luca spune: „*Și erau în toată vremea în templu, lăudând și binecuvântând pe*

¹⁰ Pr. Viorel Sava, *În Biserica slavei Tale. Studii de teologie și spiritualitate liturgică* (I), Editura Erola, Iași, 2003, p. 7.

Dumnezeu”(Luca 24, 53). În această atmosferă de rugăciune se produce și evenimentul Cincizecimii.

Pe de o parte, ei continuă să meargă și să se roage în templu, cu alte cuvinte rămân pe mai departe *practicanți* ai Legii Vechi însă, pe de altă parte, observăm că ei participă și la un cult *cu caracter privat*, ce consta în rugăciune și meditație în vederea împlinirii făgăduinței Mântuitorului.

Părintele Profesor Vintilescu identifică acest *cult privat* ca unul *de rugăciune și de cerere*, din care nu făcea parte, încă, *frângerea pâinii*.

El mai afirmă faptul că nici Mântuitorul, în răstimpul dintre Înviere și Înălțarea Sa la cer, nu a mai celebrat Sfânta Euharistie, deoarece „*El era personal prezent în mijlocul Apostolilor*”¹¹ Săi.

Pentru perioada imediat următoare Cincizecimii, izvorul principal, care ne pune la dispoziție informații privitoare la istoria primei comunități creștine, îl reprezintă *Faptele Apostolilor*.

Viața primei comunități creștine este prezentată în felul următor: „*Și stăruiau în învățătura Apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni*” (Fapte 2, 42).

Reiese, în mod evident, faptul că viața primei comunități creștine se desfășura în cadrul învățaturii, împărtășirii, agapei creștine și rugăciunii. Toate acestea erau proprii și accesibile celor care, în urma prediciei apostolice, acceptau Botezul în numele lui Hristos.

Părintele Profesor Dr. Petre Vintilescu observă că și în această perioadă creștinii continuau să meargă la templu dar, ca un element caracteristic lor, se adunau în case particulare pentru rugăciune și împărtășire: „*rugăciunea era elementul esențial al cultului (...) iar frângerea pâinii caracteriza acest cult*”¹².

Totodată aflăm că în prima comunitate din Ierusalim „întâlnim, la început, mai mult un cult „*iudeo-creștin*”, în care s-ar putea deosebi „*un oficiu exoteric și unul esoteric [ezoteric]*”¹³.

Oficiul exoteric ar fi cel *practicat în templu* iar cel *esoteric [ezoteric]: cel practicat prin case*.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Ed. Nemira, București, 2001, p. 16.

¹² Idem, p. 17-18.

¹³ Idem, p. 20.

Specific comunității din Ierusalim era atât obiceiul de *a merge și a se ruga la templu*, cât și *oficiul zilnic al Euharistiei*.

Neexistând templu în diaspora, primii creștini care locuiau aici își desfășurau cultul *numai în case particulare*, iar frângerea pâinii se celebra *în ziua întâi a săptămânii*, zi în care *înviase* Mântuitorul.

Prin urmare, *singura zi liturgică* pentru creștinii din diaspora era *ziua întâi a săptămânii*: „în ziua întâi a săptămânii (duminică) adunându-ne noi *să frângem pâinea*, Pavel, care avea de gând să plece a doua zi, a început să le vorbească și a prelungit cuvântul lui până la miezul nopții” (Fapte 20, 7).

În centrul concepției iudeo-creștine stă credința în lunga, așteptată și acum *desăvârșita venire* a lui Mesia, credința că ei, creștinii, aparțin de acum încolo *societății mesianice*.

Logica primilor creștini era alta față de logica creștinilor de astăzi: creștinii de astăzi acceptă Vechiul Testament deoarece *cred* în cel Nou, în timp ce primii creștini *au crezut în cel Nou* deoarece au văzut, au experimentat și recunoscut *împlinirea* celui Vechi.

Ei au trăit Creștinismul ca *începutul zilei Domnului*, spre care s-a îndreptat întreaga istorie a poporului ales: „Cu siguranță să știe, deci toată casa lui Israel că Dumnezeu, pe Acest Iisus pe Care voi L-ați răstignit, L-a făcut *Domn și Hristos*” (Fapte 2, 36).

Creștinismul a fost pentru ei, ca evrei după trup, nu o religie la care *au fost convertiți* prin renegarea celei vechi, ci *împlinirea și desăvârșirea ultimă* a singurei religii adevărate, a acelei singure istorii sacre a legământului dintre Dumnezeu și poporul Său¹⁴.

Prima observație pe care Părintele Vintilescu o face în tratarea acestei chestiuni este aceea că Noul Testament *nu posedă și nu a transmis schema* unei rânduiei concrete a oficiului cultului creștin.

Despre o rânduială concretă, cu tot ce înseamnă aceasta, se poate vorbi abia *peste un secol* de viață creștină¹⁵.

¹⁴ Alexander Schmemmann, *Introducere în teologia liturgică*, traducere de ieromonah Vasile Bârzu, Editura Sophia, București, 2002, p. 105-110.

¹⁵ [Nota editorului cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Părintele Vintilescu susține aici că Biserica a avut *un cult al ei* bine determinat de-abia din secolul al II-lea d. Hr. Adică, cu alte cuvinte, că nu a fost *o Biserică deplină*, la nivel cultic, în secolul I. Însă Sfântul Dionisie Areopagitul, trăitor în secolul I d. Hr., *înfirmă* această presupunere. Căci Sfântul Dionisie ne arată în toată opera sa

Avem aici și motivația faptului pentru care nu găsim în Noul Testament *o rânduială completă* a oficiului cultului Legii celei Noi¹⁶.

Deoarece cultul, din care face parte Liturghia, „sunt o chestiune de Tradiție, ea a înființat (Liturghia) împreună cu cateheza apostolică, înainte ca unele părți din conținutul lor să fi ajuns consemnate în scris în diferitele cărți ale Testamentului celui Nou”¹⁷.

Un alt element al cultului creștin în perioada apostolică, semnalat de părintele profesor Vintilescu, îl formau și cântările religioase.

Practica cântărilor religioase, ce constituie o parte din viața cultică a primilor creștini, vădește, fără urme de îndoială, aceeași dependență formală și structurală față de cultul sinagogal.

Evident, acest obicei cultic, deosebit de frumos și de sensibil, a fost preluat fără rezerve de iudeo-creștinii perioadei apostolice și integrat în formele cultice pe care ei le practicau.

Sfântul Apostol Pavel este cel care aduce lămuriri privitoare la existența cântării religioase, ca parte integrantă și activă a vieții cultice: „Vorbiți între voi în psalmi și în laude și în cântări duhovnicești, lăudând și *cântând* Domnului, în inimile voastre” (Efeseni 5, 19).

mistagogică faptul că Tainele și slujbele Bisericii erau *o realitate* a secolului I creștin, pe care el *o contempla* și *o explica* cu profunzime dumnezeiască. Pentru că nu poate exista Biserica *fără cult* și *învățătură bine precizată*.

Bineînțeles, asta nu înseamnă că în secolul I s-au dezvoltat slujbele Bisericii în stadiul pe care îl avem acum, ci faptul că nu exista Taină și slujbă a Bisericii fără *o rânduială* a ei și fără *un mod de săvârșire*. Dacă nu ar fi așa, ar rezulta monstruoșitatea că Biserica *a șomtat* din punct de vedere liturgic în secolul I, când secolul I d. Hr. a fost secolul *cele mai mari dezvoltări predicatoriale* și *liturgice* a Bisericii.

Opinia Părintelui Petre Vintilescu e dusă azi, de teologi eterodocși, și mai departe, aceștia afirmând că în secolele II-III d. Hr. putem vorbi despre *ierarhie* și *cult* în Biserica, lucru care *contravine* tuturor mărturiilor scripturale și patristice despre realitatea Bisericii primelor secole. Însă asta le convine de minune eterodocșilor, pentru că Biserica apare, în această postură, doar ca *o comunitate predicatorială* dar nu și *sacramentală*, care nu e compusă din ierarhie și popor credincios.

Când realitatea e alta: ierarhia Bisericii *apare imediat* după Cincizecime și, totodată, *Tainele* și *slujbele Bisericii*, pe care această ierarhie le slujea. Pentru că Botezul, Euharistia, Preoția, Înzmormântarea etc. trebuiau făcute de către o ierarhie și această ierarhie bisericească trebuia *să știe*, în mod practic, *cum* și *ce se slujește* în toate aceste slujbe ale Bisericii.

¹⁶ [Nota editorului cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Noul Testament nu oferă rânduiala *niciunei slujbe* a Bisericii. Asta nu înseamnă că trebuie să tragem concluzia că Biserica secolului I d. Hr. făcea Sfânta Liturghie *la întâmplare*, boteza la întâmplare sau înzmormânta la întâmplare. Adică slujea *fără o rânduială* fiecare slujbă.

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 26.

Același îndemn este adresat și colosenilor: „...*cântați* în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude și în cântări duhovnicești” (Coloseni 3, 16).

Psalmii și laudele făceau parte din tradiția Legii Vechi, în vreme ce cântările duhovnicești erau „o creație pur creștină a entuziasmului religios, care însuflețea creștinismul primitiv”¹⁸.

În această rânduială a Bisericii primare se regăsește și practica rugăciunii. Aceasta era, fără doar și poate, „*cea mai de seamă preocupare* a primilor creștini”¹⁹.

În primul capitol al lucrării de față, Părintele Vintilescu vorbește despre convertirea iudeilor la o nouă religie, căreia i se vor consacra de acum încolo²⁰.

În prefața capitolului al II-lea al lucrării, Părintele Vintilescu amintește izvoarele care dau mărturie despre cultul creștin în *perioada de sfârșit a epocii apostolice și începutul veacului al doilea*²¹.

Motivele pentru care părintele Petre Vintilescu alege aceste izvoare este acela că ele *datează* și *reconstituie* viața bisericească din prima sută de ani de Creștinism, apoi pentru că ele îi au ca autori pe Părinții apostolici.

Didahia vorbește despre ceea ce este specific *căii vieții*, respectiv *căii morții*. Însă în ea găsim inserate anumite pasaje, care dau mărturie despre anumite elemente din cadrul cultului specifice perioadei în care a fost redactată (anii 80-100).

Mai întâi, în capitolul VII, este prezentată sumar o rânduială a Botezului, ce trebuie săvârșit în numele Sfintei Treimi, potrivit poruncii Mântuitorului.

Momentul baptismal, ca unul ce avea o importanță deosebită pentru comunitatea creștină, deoarece era singura modalitate pentru necreștini de a

¹⁸ Idem, p. 32.

¹⁹ Idem, p. 34.

²⁰ Idem, p. 19.

²¹ *Învățătura celor 12 Apostoli* sau *Didahia*, care datează din jurul anilor 80-100; *Epistola I către Corinteni* a Sfântului Clement Romanul, lucrare din anii 96-98; *Epistola lui Barnaba*, având aproximativ aceiași vechime ca cea a Sfântului Clement; *Epistolele Sfântului Ignatie al Antiohiei*, trecut la cele veșnice în jurul anilor 107-110; *Epistola Sfântului Policarp către Filipeni*, scrisă în preajma morții Sfântului Ignatie. La acestea se adaugă *Scrisoarea Proconsulului Bitiniei, Pliniu cel Tânăr*, adresată împăratului roman Traian, prin anii 111-113.

accede la noua credință, trebuia însoțit de post, care se referea atât la cel botezat, cât și la săvârșitorul botezului.

Didahia face mențiune despre un element important al cultului creștin și anume *practica rugăciunii*.

Pe lângă faptul că ea prezintă rugăciunea *Tatăl nostru* ca fiind *normativă* pentru credincioși, face și o remarcă importantă privind *timpul* alocat rugăciunii: „*de trei ori pe zi să vă rugați așa...*” (8, 3)²².

În fine, capitolul XIV, care constituie și *obiectul atenției* Părintelui Vintilescu, este o mărturie importantă privind săvârșirea Sfintei Liturghii într-o anumită zi: *duminica Domnului*.

Astfel, autorul nostru, concluzionează existența „unei zile liturgice prin excelență, adică în care se săvârșea Sfânta Euharistie”²³.

Concluzia Părintelui Profesor Petre Vintilescu, pe baza surselor menționate, este aceea că la răscrucea secolului întâi cu cel de-al doilea, creștinii aveau o zi *stabilă* în cursul săptămânii, duminica, zi în care se adunau în vederea săvârșirii Sfintei Liturghii²⁴. Sfânta Liturghie reprezintă partea cea mai importantă a cultului.

Primii săvârșitori al cultului divin creștin au fost investiți *cu harul preoției* de Însuși Mântuitorul Iisus Hristos, iar pe lângă *puterea* de a săvârși Liturghia, ei aveau obligația de a „rândui tot ceea ce era de trebuință pentru cultul creștin în comunitate”.

Cu privire la locul în care Apostolii și Ucenicii lor săvârșeau cultul, Părintele Vintilescu ne relatează că prima Liturghie a fost săvârșită în „*foișorul cel de sus-Mama tuturor Bisericii*”. Tot aici au fost găsiți Sfinții Apostoli în momentul pogorării Duhului Sfânt la Cincizecime.

Cu privire la ierarhia bisericească și rolul acesteia în cult, Părintele Vintilescu aduce în discuție și oferă câteva argumente din scrierile Părinților apostolici.

²² *Învățătura celor Doisprezece Apostoli în Scrierile Părinților Apostolici*, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (PSB), nr. 1, traducere, note și indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 31.

²³ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 40.

²⁴ [Nota editorului cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] E mirabil faptul că Profesorul Petre Vintilescu susține acest lucru, atâta timp cât mărturiile noutestamentare atestă faptul că *duminica* a fost ziua creștinilor *imediat după Învierea Domnului* și nu *începând cu sfârșitul secolului I*.

Astfel, mai întâi, aflăm din *Epistola I către Corinteni* a Sfântului Clement Romanul, că „cei ce săvârșesc la *vremurile rânduite* jertfele lor sunt bine primiți și fericiți; căci cei ce urmează poruncile Stăpânului nu păcătuiesc. Arhiereului îi sunt întrebuințate anumite servicii și preoților li s-a rânduit locul lor și leviților (diaconilor) le sunt hotărâte servicii anume” (XL, 5)⁵⁰.

Iar mai departe, Clement, referindu-se la altarul unde se aduc jertfe, spune că „nu pretutindeni, fraților, se aduc jertfe zilnice..., ci numai în Ierusalim și acolo doar înaintea templului, la jertfelnic” (XLI, 2-3)²⁵.

Sfântul Ignatie al Antiohiei scrie că „fără episcop nimeni să nu facă ceva din cele ce aparțin Bisericii. Acea Euharistie să fie socotită *bună*, care este făcută de episcop sau de cel căruia episcopul i-a îngăduit...Fără episcop nu este îngăduit nici *a boteza*, nici *a face Euharistie*” (*Epistola către Smirneni*, VIII, 1-2)⁵².

Tot el ne îndeamnă „ca toți *să urmăm* pe episcop, precum urmează Iisus Hristos pe Tatăl, iar pe preoți ca pe Apostoli; pe diaconi să-i respectăm ca pe porunca lui Dumnezeu”²⁶.

Având în vedere această sumară prezentare și argumentele aduse, putem spune că „preocuparea noastră față de rolul ierarhiei în Liturghie, în special, și în cult, în general, credem că este destul de luminată atât în vremea Apostolilor cât și în timpul în care au trăit Părinții apostolici”²⁷.

Părintele Vintilescu aduce în discuție și un document de o maximă importanță ce descrie cultul creștin în secolul al doilea.

Acest document îi aparține Sfântului Iustin Martirul și Filosoful și este, de fapt, o lucrare apologetică.

Mențiunile privitoare la cult și, în special, cele în legătură cu Sfânta Liturghie se găsesc în cadrul primei *Apologii* adresată, în jurul anului 150, împăraților Antonin și Marc Aureliu²⁸.

²⁵ Sfântul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 67.

²⁶ Idem, p. 184.

²⁷ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 60.

²⁸ Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, *Apologiile (Apologia întâi în favoarea creștinilor)*, în *Apologeți de limbă greacă*, în col. PSB, nr. 2, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr Prof. Olimp Căciulă, Pr.

Este redat întreg conținutul capitolelor LXV-LXVI, deoarece în acestea este prezentată rânduiala unei *Liturghii baptismale*, precum și oficiul *Liturghiei duminicale*.

Capitolul LXV prezintă destul de amănunțit rânduiala unei Liturghii baptismale, care avea loc, de obicei, în noaptea de Paști²⁹.

Această Liturghie baptismală se oficia în legătură cu primirea noilor botezați între credincioși, în cadrul cultului creștin, fiind și momentul primei lor împărtășiri.

Această Liturghie se deschidea printr-o serie de rugăciuni comune, făcute atât pentru cei credincioși, cât și pentru cei luminați (botezați), precum și pentru toți oamenii.

După aceste rugăciuni urma *îmbrățișarea* celor prezenți și *sărutarea păcii*. Deoarece acest ritual al îmbrățișării nu va mai fi descris de Sfântul Iustin Martirul și atunci când vorbește despre rânduiala Liturghiei duminicale, părintele Vintilescu, deduce faptul că „la început, *sărutarea păcii* va fi fost în uz numai în Liturghia oficiată cu ocazia botezului catehumenilor, fiind *un semn de frățietate* între *vechii credincioși* și *cei noi*, intrați în Biserică prin Botez”³⁰.

După momentul *sărutării frățești* urmează *oficiul euharistic*.

Sfântul Iustin menționează faptul că i se aducea, celui ce prezida adunarea liturgică, adică episcopului, pâine și un pahar de vin amestecat cu apă, pe care le lua și „înălța laudă și slavă Părintelui tuturor, în numele Fiului și al Duhului Sfânt”³¹.

Apoi, următorul moment îl constituia rostirea de către episcop a unei lungi *rugăciuni de mulțumire*, pentru ca elementele euharistice să fie *primite* de Dumnezeu.

Odată cu încheierea rugăciunilor și a Euharistiei, poporul participa, răspunzând, într-un singur glas: *Amin*.

Când oficiul euharistic se încheia, diaconii ofereau Împărtășania celor prezenți, iar celor ce nu erau de față le duceau la casele lor.

Prof. D.[umitru] Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.

²⁹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 82.

³⁰ Idem, p. 85.

³¹ Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, op. cit., p. 70.

Pentru prima dată în cadrul unui document istoric este amintită *folosirea apei* în cuprinsul elementelor euharistice.

Acestea sunt, în mare, informațiile pe care Sfântul Iustin ni le oferă în legătură cu oficierea Liturghiei baptismale.

Părintele Vintilescu spune că descrierea cultului creștin, așa cum o găsim în *Apologia I* și, mai cu seamă, descrierea oficiului liturgic euharistic, ne prezintă o *slujire cu caracter general*, fiind cunoscută în toată Biserica și nu doar una *cu caracter incidental și local*³².

Mențiunile privitoare la cultul creștin din veacul al doilea se încheie cu câteva referințe găsite în cadrul lucrării *Adversus Haereses* a Sfântului Irineu de Lyon³³.

În cadrul acestei lucrări, Sfântul Irineu, printre altele, face referire și la practicile cultice specifice Bisericii întregi.

Autorul reține din afirmațiile Sfântului Irineu cele referitoare la pronunțarea cuvintelor Mântuitorului în cadrul Cinei referitoare la pâine și vin, menționând faptul că Sfântul Irineu „privește Sfânta Euharistie ca jertfa ce se oferă în toată lumea de la Apostoli încoace, ca o *realizare* a prorociei lui Maleahi: „De vreme ce între voi vor fi uși închise și nimeni nu va aprinde pe degeaba focul de pe jertfelnicul Meu, bunăvoirea Mea nu este întru voi, zice Domnul Atotțiitorul, și nu voi primi jertfe din mâinile voastre. Că de la răsăritul soarelui până la apus s-a preamărit numele Meu printre oameni; și în fiecare loc i se va aduce numelui Meu tămâie și jertfă curată; că mare e numele Meu printre neamuri, zice Domnul Atotțiitorul (Maleahi 1,10-11)”³⁴.

Părintele Vintilescu observă că, în legătură cu actele de cult din secolul al III-lea, avem doar mențiuni și aluzii *incidentale* în operele scriitorilor creștini din această perioadă.

³² Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Ed. Nemira, București 2001, p. 81.

³³ [Nota editorului cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] În limba română, în traducerea noastră, o puteți găsi în două volume.

Primul volum:

<http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/03/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-erezilor-vol-1/>

și al doilea:

<http://www.teologiepentruazi.ro/2009/11/23/sfantul-sfintit-mucenic-irineu-al-lyonului-contra-erezilor-vol-2/>.

³⁴ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, ed. cit., p. 90.

Practic, el afirmă faptul că nu există nicio lucrare care să descrie Sfânta Liturghie sau care să aibă ca subiect principal sau secundar Liturghia.

Explicația ar sta fie în rigoarea disciplinei arcan, fie lipsa unor controverse publice ce ar fi făcut necesară elaborarea unei astfel de lucrări, precum și faptul că pentru creștini, cultul era un element cunoscut și familiar.

Părintele Profesor Dr. Petre Vintilescu reproduce un fragment din lucrarea Sfântului Clement al Alexandriei, *Îndemn către neamuri*, din care se pot distinge o serie de elemente specifice cultului creștin.

Dintre aceste elemente, amintite de Clement Alexandrinul, ar fi cele legate de cântarea religioasă creștină, pe care scriitorul o numește *corul dreptilor*; obiceiul de a psalmodia, „fetele psalmodiază”, iar expresia „profeții învăță” s-ar putea referi la citirile biblice specifice primei părți a Liturghiei.

Ceea ce este specific veacului al treilea, privitor la Sfânta Liturghie, sunt cele două părți ale acesteia, respectiv *Liturghia catehumenilor* și *cea a credincioșilor*, care pot fi constatate destul de distinct și acum³⁵.

În continuarea analizei sale, Părintele Petre Vintilescu face o trecere în revistă a unor scriitori bisericești din această perioadă, care amintesc și aduc în discuție elementele specifice Liturghiei catehumenilor, precum și pasaje privitoare la ritul euharistic propriu-zis.

Ultimul capitol al lucrării *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, a Părintelui Petre Vintilescu, aduce în discuție problema *uniformizării liturgice* în primele trei veacuri.

Autorul vrea să împace *improvizația liturgică*, specifică acestei perioade a Bisericii³⁶, cu existența unei *discipline liturgice*.

³⁵ Idem, p. 96.

³⁶ [Nota editorului cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Presupusa *improvizație liturgică* a Bisericii în primele 3 secole reprezintă o *teză protestanto-neoprotestantă falsă*. Ea face parte din încercarea disperată de a acredita ideea că Biserica creștină, în primele 3 secole, *semăna* cu bisericile protestante sau neoprotestante de azi, adică *fără un cult bine stabilit* și, mai ales, *fără sacramentalitate*. Numai că Biserica lui Hristos, din primul secol, a avut un *cult bine stabilit și unitar*, care s-a dezvoltat tot mai mult în decursul secolelor. Pentru că nu era o *formă rigidă*, ci *una flexibilă*, duhovnicească, atâta timp cât cultul Bisericii reprezintă *modul viu* în care noi Îi slujim lui Dumnezeu și prin care *trăim teologic*.

Însă referirea se face doar la Sfânta Liturghie și autorul nostru propune o analiză și soluții de armonizare a problemei specifice oficiului liturgic³⁷.

Desigur, cultul creștin, din momentul apariției sale și până în secolul al treilea, a suferit modificări mai ales sub aspect *formal* și *exterior*.

De la simplitatea specifică epocii apostolice, cultul va îmbrăca, până în veacul al III-lea, unele forme mai elaborate, mai complexe, în manifestarea lui.

Cu toate acestea, „*unitatea liturgică*” nu este sfârșită până la sfârșitul veacului III, cu toate micile diferențe cu caracter secundar.

Așa numitele *Orânduiri bisericești*, care, după cum am văzut, transcriu în veacul al IV-lea Liturgia veacurilor precedente, mărturisesc despre o *uniformitate*, cu o relativitate foarte redusă, a unui și aceluiași tip liturgic în toată Biserica primelor trei veacuri³⁸.

³⁷ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, ed. cit., p. 122-126.

³⁸ *Ibidem*, p. 126.

3. 2. Contribuții la studiul Sfintei Liturghii³⁹

În cercetarea întreprinsă, Părintele Profesor Petre Vintilescu analizează Sfânta Liturghie ca *centru* al cultului creștin-ortodox, dar cu o evoluție și o suită întreagă de modificări până la forma finală pe care o avem astăzi descrisă în *Liturghier*.

Liturghierul explicat este ultima mare lucrare a savantului liturgist, publicată sub formă de volum și, totodată, o încununare a studiilor închinare de el cărții principale a slujbei preoțești⁴⁰.

Reluând o parte din materialele privitoare la istoria liturghiei, publicate mai întâi în volumul *Liturghiile bizantine privite istoric*⁴¹, autorul adaugă explicarea simbolică și doctrinară din operele mistagogilor clasici greci și bizantini ai Liturghiei (Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Teodor de Andida, Sfântul Gherman al Constantinopolului, Sfântul Simeon al Tesalonicului, Sfântul Nicolae Cabasila și alții).

Studiul se impune prin erudiția și acrvia metodei de lucru a autorului.

Pe lângă valoarea teologică incontestabilă, opera aceasta de apogeu a ilustrului liturgist prezintă și o utilitate practică, putând servi ca *izvor de informație* pentru preoți în predici și catehezele lor pentru explicarea Liturghiei ortodoxe, care devin din ce în ce mai necesare și mai dorite de credincioșii noștri⁴².

Prima parte a studiului, „*Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și textul ei*”⁴³, tratează problema *principiului comunitar și ierarhic* al Liturghiei, precum și Liturghia văzută ca *formă de cult extern* potrivită cu natura omului și a Bisericii.

³⁹ Părintele Vintilescu a întreprins această cercetare asupra Sfintei Liturghii în perioada anilor 1953-1964. Această cercetare a fost mai întâi fixată într-o serie de studii și articole apărute în revista *Biserica Ortodoxă Română*, înainte ca acestea să fie reunite sub coperta aceleși lucrări, *Liturghierul explicat* (1972). Aceste articole refac întreaga slujbă a Liturghiei sub aspect istoric, de ritual și de simbolism. Ediția a II-a a *Liturghierului explicat* a apărut la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

⁴⁰ Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 136.

⁴¹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*, București, 1943.

⁴² Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 137.

⁴³ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1959, p. 1074.

Dintru început, autorul spune că Liturghia trebuie privită ca *un cult* al întregii comunități, în care se roagă atât laicii cât și slujitorii.

Este, în esența ei, *eclesiologică*, fiind *un cult colectiv* și nu *individual* ori *individualist*.

Faptul că Liturghia este *un cult colectiv* o arată și *forma pluralului*, de regulă persoana I, la care sunt redactate și rostite rugăciunile, precum și *forma dialogală* dintre credincioși și săvârșitori.

Liturghia este văzută de autor ca *o rugăciune* a întregii Biserici sau a întregului popor de pretutindeni, precum și a membrilor Bisericii din toate timpurile.

Hristos este Capul, noi suntem membrele, El se roagă pentru noi, noi ne rugăm Lui.

În acest fel, pluralitatea este topită în unitate, în unitatea Duhului prin Iisus Hristos. Numește Liturghia *o rugăciune prin intermediul lui Hristos*, adică un act de cult adus datorită *mijlocirii* Mântuitorului, potrivit propriilor Sale cuvinte: „*nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine*” (Ioan 16, 6).

În subcapitolul referitor la *Liturghia văzută ca formă de cult extern* portrăvită *cu natura omului și a Bisericii*, autorul face o analiză atât a ceea ce înseamnă *adevăratul cult* specific perioadei paradisiace, cât și necesitatea existenței unor forme *sensibile*, necesare omului căzut în păcat.

Vorbind despre cum trebuie *să înțelegem* cultul în perioada edenică, părintele Vintilescu citează un autor francez, care are o viziune asemănătoare cu ceea ce noi am semnalat în primul capitol privitor la această chestiune.

Deoarece acest fragment aruncă o lumină privitoare la situația omului edenic, cât și la situația sa de după păcat, precum și asupra necesității obiectelor sensibile în cadrul cultului, îl vom reda în întregime:

„Adevăratul cult, dacă îl considerăm în el însuși și fără niciun raport cu starea prezentă a omului este *pur interior* și se săvârșește cu totul *în inimă*.

A adora Ființa supremă, a contempla divinele Sale perfecțiuni, a te uni cu El prin emoțiile sfinte a unei iubiri curate și perfecte, prin laude, binecuvântare și mulțumiri, aceasta este întreaga religie a spiritelor fericite, a Dreptilor, care ne-au precedat cu semnul credinței.

Aceasta a fost *religia omului inocent*, zice Sfântul Augustin; dar căzut din această stare de dreptate, în care fusese creat la început, el a fost silit *să se târască* pe pământ și să nu se poată ridica la Creatorul său decât prin serviciul acelorași creaturi, care-l depărtaseră de acolo.

Ca urmași ai necredinței sale, noi moștenim și pedeapsa lui; ca fii ai unui părinte trupesc, noi ne naștem trupește ca și el; sufletul nostru, învăluit în simțuri, *aproape nu se mai poate lipsi* de serviciul lor.

Cultul nostru are, ca atare, *are nevoie* de obiecte sensibile, care să ne sprijine credința, care să ne deștepte dragostea, care să ne înlesnească atenția, care să ne unească chiar, cu frații noștri. Astfel este religia pe pământ: simbolurile, umbrele, enigmele ne fixează, ne purifică, *ne adună la un loc*⁴⁴.

Data fiind situația omului căzut în păcat, adevăratul cult a trebuit *să vizeze* atât sufletul cât și trupul, cu alte cuvinte *cultul intern* trebuia dublat de *cultul extren*.

Deși jertfa spirituală este plăcută lui Dumnezeu, totuși, „pentru păstrarea cultului extern, trebuia *un semn*, un simbol al jertfei morale. Iisus Hristos, înainte de a părăsi pământul, a avut grijă *de imperfecțiunea* simțurilor noastre, care nu se pot lipsi de obiectul material. El institui Euharistia, în care, sub elementele vizibile ale pâinii și vinului, se ascunde *jertfa invizibilă* a sângelui Său și a inimilor noastre”⁴⁵.

De aceea, Mântuitorul a instituit Sfânta Euharistie și a cerut ca aceasta să fie slujită mereu, întru pomenirea Sa. Pentru ca, în tot timpul, creștinii să-L aibă *într-un chip concret* în mijlocul lor.

Căci „un Dumnezeu care Se arată în trup, devine astfel vizibil, pentru *a se strecura* cu ajutorul simțurilor până *în inimile noastre*”⁴⁶.

⁴⁴ Idem, p. 1076.

⁴⁵ Idem, p. 1078.

⁴⁶ Idem, p. 1079.

3. 2.1. *Liturghia catehumenilor*

Preotul Prof. Vintilescu vorbește despre Sfânta Liturghie ca fiind *actualizarea mistică* a ultimei faze din istoria misterului mântuirii, care se desfășoară pe planul unei trilogii dramatice, trilogie care se succede și se înlanțuiește într-o acțiune unitară în jurul *unicei teme* a mântuirii lumii, prin jertfa Fiului lui Dumnezeu.

Aceste părți ale trilogiei sunt *Proskomidia*, *Liturghia catehumenilor* și *Liturghia credincioșilor*.

Ca o concluzie, Liturghia este o formă de „cult întemeiată pe revelație, este o întâlnire a lui Dumnezeu și a omului, în care Dumnezeu vine întru întâmpinarea omului la întâlnirea pe care Dumnezeu Însuși i-a hotărât-o”⁴⁷.

Originea *Liturghiei catehumenilor* urcă până în epoca apostolică.

Liturghia catehumenilor își trage numele de la catehumeni, aceștia fiind cei care urmau o pregătire adecvată în vederea primirii Botezului ori, mai cu seamă, ei primeau, în primul rând, o instrucție teoretică cu privire la adevărurile creștine, lucru pe care îl aflau atât din lecturarea în cadrul slujbei a pericopelor biblice, cât și din explicarea acestora în cadrul omiliei.

Vorbind despre structura *actuală* a Liturghiei catehumenilor, autorul o împarte în cinci părți: *Partea de început*, care începe cu binecuvântarea preotului și ține până la intrarea cea mică; *Intrarea cea Mică* (Vohodul Mic); *Imnul trisaghion*; *Lecturile*; *Rugăciunile după Evanghelie* și *sfârșitul Liturghiei catehumenilor*.

În ceea ce privește timpul săvârșirii Sfintei Liturghii, respectiv zile și ore, menționăm faptul că în primele zile din istoria Bisericii, Sfânta Euharistie se săvârșea în comunitatea din Ierusalim zilnic, cf. Faptele Apostolilor 2, 46: „Și în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu și, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie și întru curăția inimii”.

Săvârșirea Sfintei Liturghii în alte momente ale zilei decât dimineața este văzută în Biserică ca o *excepție*, ce se mărginește la o serie de sărbători, cum ar fi Învierea, Nașterea, etc.

⁴⁷ Ibidem.

Despre aceste excepții, aduce lămuriri Patriarhul Constantinopolului Paisie I, în secolul al XVII-lea, în *Epistola sa către Biserica Moscovei*.

Din cuprinsul acestei scrisori reținem doar faptul că *regula generală* a Bisericii este aceea de a săvârși Sfânta Euharistie *dimineața*, dar că excepțiile amintite nu aduc *atingere* Sfintei Liturghii, deoarece „binecuvântarea Sfântului Duh nu este determinată de timp”⁴⁸.

Liturghia catehumenilor începe cu *formula de binecuvântare*.

Binecuvântarea înseamnă, de fapt, slăvirea, lauda cuvenită Divinității.

Preotul Vintilescu îl citează pe Sfântul Nicolae Cabasila pentru a explica *de ce este necesar* ca această slujbă să înceapă cu *o formulă de slăvire* a lui Dumnezeu:

„Așa se cuvine unor casnici înțelepți când se înfățișează înaintea stăpânilor lor: să nu vorbească mai întâi despre cele ce îi interesează pe ei înșiși, ci despre *cele ale stăpânului*.

Așa facem când *slăvim* pe Dumnezeu...Pe lângă acestea, însăși firea și logica lucrurilor impun *slăvirea lui Dumnezeu* la începutul Liturghiei.

Căci atunci când ne îndreptăm gândul spre Dumnezeu, ne vine îndată în minte slava cea mai presus de cuget, puterea și mărirea Lui, din care decurg uimirea și admirația noastră față de El, adică *slăvirea*”⁴⁹.

Ectenia mare este una dintre formele primare ale rugăciunii publice creștine, pe care o găsim recomandată de Sfântul Apostol Pavel la I Timotei 2, 1-2: „Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri, pentru toți oamenii, pentru împărați și pentru toți care sunt în înalte dregătorii, ca să petrecem viață pașnică și liniștită întru toată cuvioșia și buna cuviință”.

Antifoanele sunt, de fapt, versetele Psalmilor XCI, XCII și XCIV. Sunt numiți *psalmi antifonici* deoarece sunt intonați alternativ de către credincioși.

Părintele Vintilescu spune că, potrivit obiceiului Bisericii primare, aceștia erau intonați în întregime.

⁴⁸ Idem, p. 1085.

⁴⁹ Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 28-29.

Odată cu introducerea în cultul creștin și a unor imne de factură proprie, se vor intona din acești psalmi doar unele stihuri alese, așezate înaintea acestor imne.

În secolul al XV-lea, Sfântul Simeon al Tesalonicului menționează practica de a se intona doar patru versete din fiecare psalm antifonic.

Înscrierea *Fericirilor* în această parte a Liturghiei este semnalată în secolul al XIV-lea de Constituția lui Filotei⁵⁰.

Al doilea moment important din cadrul Liturghiei catehumenilor îl constituie tocmai *intrarea cu Evanghelia*, numită și *Intrarea cea Mică*, spre a o deosebi de *intrarea cu Cinstitele Daruri*, numită și *Intrarea cea Mare*.

Părintele Vintilescu spune că *vohodurile* își au apariția în primele veacuri ale creștinismului (secolele V-VI), ca *dezvoltări organice* ale Sfintei Liturghii, din preocuparea constantă a Bisericii de a pune cât mai sensibil în relief reprezentarea liturgică a Mântuitorului.

Tocmai *misiunea Mântuitorului* constituie tema vohodurilor, anume venirea Sa în lume, opera Lui răscumpărătoare și înălțarea Sa la cer⁵¹.

În vechime, Liturghia începea o dată cu *venirea episcopului în biserică* și cu *intrarea lui în altar*, moment în care era întâmpinat de către clerici cu Sfânta Evanghelie.

Datorită acestui fapt istoric, Preotul Profesor Vintilescu e de părere că *ceremonia intrării* cu Evanghelia amintește *intrarea episcopului*.

În sprijinul acestei afirmații aduce trei argumente.

Primul dintre ele ar fi că în cadrul Liturghiei, Vohodul Mic se găsește încadrat *exact în același moment* ca și în vechea intrare a episcopului la slujbă.

Un alt argument este acela potrivit căruia denumirea de *intrare* este proprie *acțiunii unei persoane*, iar nu a unui obiect purtat.

În fine, cel mai important argument, este însuși textul rugăciunii intrării, în care se cere ca Dumnezeu să binevoiască a intra odată cu sfințiții slujitori la slujbă și cu Sfinții Îngeri⁵².

⁵⁰ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit, p. 1095.

⁵¹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op.cit, p. 629.

⁵² Idem, p. 631-632.

Imnul *Sfinte Dumnezeule* este unul de factură creștină și, chiar mai mult, el este un imn adresat Sfintei Treimi, un imn trinitar.

Părintele Petre Vintilescu ne spune și faptul că în sprijinul vechimii acestuia stă și uzul liturgic în toate Bisericele Orientului, atât ortodoxe cât și neortodoxe.

Deși nu se poate pronunța asupra originii exacte a acestuia, el ne prezintă istoria intrării sale în Liturghie, care pe baza unor documente poate fi reconstituită.

Un argument la care face referire Părintele Vintilescu, ce confirmă faptul că imnul trisaghion își are locul în acest moment al Liturghiei, îl reprezintă *Codicele Barberini 336*, care, deși nu îi reproduce textul, introduce rugăciunea trisaghionului îndată după rugăciunea intrării cu Evanghelia⁵³.

În cadrul Liturghiei catehumenilor este inclusă și rânduiala citirii unor pericope atât din Vechiul, cât și din Noul Testament.

Părintele Vintilescu ajunge la concluzia că pericopele citite din anumite cărți biblice, ordinea, numărul și întinderea acestora nu se constituie, de la început, într-o regulă uniformă și absolută.

În practica Bisericii primare, cu ocazia marilor sărbători, era obiceiul să se citească pericope în legătură cu acestea, în restul anului fiind urmărit *principiul citirii continue*. Adică principalele cărți din cuprinsul Sfintei Scripturi erau citite integral, reluându-se de fiecare dată lectura din locul în care fusese lăsată la Liturgia precedentă.

În secolul al VII-lea, Sfântul Maxim Mărturisitorul se referă la *ascultarea dumnezeieștilor profeții*.

Deja, în vremea Sfântului Gherman al Constantinopolului, era fixată în practica Bisericii citirea de pasaje din Apostol și din Evanghelie.

În mod firesc, este îndreptățită părerea Părintelui Petre Vintilescu, potrivit căreia, *originea* practicii de astăzi de a nu mai avea lecturi din Vechiul Testament a luat naștere în intervalul de timp dintre cei doi autori amintiți⁵⁴.

Centrul Liturghiei catehumenilor îl constituie citirea pericopelor biblice și explicarea acestora.

⁵³ Idem, p. 635-636.

⁵⁴ Idem, p. 641.

Restul ceremonialului acesteia consta din rugăciuni și acțiuni pregătitoare pentru încheierea oficiului ei și concedierea catehumenilor.

Părintele Vintilescu ne-a transmis faptul că ritualul întrebuițat în acest scop de Liturghia bizantină la începutul Evului Mediu nu-l aflăm din niciun document.

Singura sursă care vorbește despre aceste rituri finale o reprezintă *Constituțiile apostolice*.

Astfel, se concediau, în mod succesiv, următoarele categorii de participanți: prima clasă era aceea a *catehumenilor* (auditorii), apoi a *energumenilor*, urmați, imediat, de *candidații la Botez* și, în fine, de *penitenți*.

Ritualul descris de acest document era următorul: Diaconul rostea câte o ectenie pentru fiecare categorie în parte, la finalul căreia episcopul rostea o rugăciune adecvată respectivei categorii, pe care ei o ascultau plecându-și capetele, după care părăseau Biserica, îndemnați de invitația diaconului ce urma rugăciunii episcopului (*Constituțiile apostolice*, VII, 6-9)⁵⁵.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 653-654.

3. 2. 2. Proscomidia

Părintele Vintilescu spune că Proscomidia *face parte* din Sfânta Liturghie, chiar dacă este *delimitată* de aceasta, deoarece pregătirea ofrandei de pâine și vin formează *baza materială* a Jertfei euharistice.

El menționează faptul că în unii codici vechi, rânduiala Proscomidiei nu se găsește menționată sub un titlu aparte ci se afla inclusă în slujba Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur.

Totuși, exista o demarcație a acestor două părți, prin faptul că slujba Liturghiei propriu-zise era semnalată printr-un titlu: *Dumnezeiasca Liturghie a celui între Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur*⁵⁶.

Participanții la Sfânta Liturghie, care aveau să se împărtășească, *își aduceau darul*, ca simbol concret al ofrandei lor spirituale.

Părintele Profesor Vintilescu spune că această *aducere de daruri* constituie o formă a cultului de adorație, de recunoștință și de mulțumire, pe care omul o aduce lui Dumnezeu.

Mergând mai departe pe firul evoluției exterioare a acestui rit, părintele Vintilescu ne arată faptul că de la simplul act *de aducere* a materiilor cuvenite Sfintei Jertfe, provine întrebuintarea în limbajul bisericesc a termenului *proskomidie*, care înseamnă *aducere, punere înaintea, oferire*.

Acest cuvânt face referire atât la *lucrarea pregătitoare* a pâinii și a vinului în scopul aducerii Sfintei jertfe, cât și *însăși acțiunea de oferire* sau de *pro-aducere* [punere-înainte]⁵⁷.

Părintele Profesor, cercetând proveniența istorică a materiei folosite în cadrul Procomidiei, spune că la începutul creștinismului, pâinile ce urmau a fi consacrate Sfintei jertfe *nu se deosebeau cu nimic* de cele de la masa familiei.

Însă, fără a preciza exact când anume s-a produs schimbarea, dar destul de timpuriu, s-a început a se face pe aceste pâini de slujbă *semnul Sfintei Cruci*⁵⁸.

⁵⁶ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei ritul Proscomidiei* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1964, p. 1043-1044.

⁵⁷ Idem, p. 120.

⁵⁸ Idem, p. 1046-1047.

Ritualul simplu al Proscomidiei a ajuns la forma complexă de mai târziu odată cu dezvoltarea ritualului pregătirii Sfântului agneț, fapt petrecut înainte de secolul al VIII-lea, moment în care pâinea Proscomidiei este denumită, în mod exclusiv, sub numele de *prosforă*, prin derivare lingvistică având noi astăzi termenul de *prescură*.

Cât privește *forma prescurii* e de înțeles faptul că, ea trebuie să se fi *diferențiat* destul de devreme față de pâinile obișnuite care se întrebuințau în mod zilnic.

Deoarece această *prescură* era destinată Sfintei Liturghii și era un rezultat al purității spirituale a membrilor Bisericii, e de la sine înțeles că ea trebuie să fi fost *de o înaltă calitate*.

Părintele Vintilescu face referire doar la un text al Sfântului Grigorie de Nazianz, care face referire la rândul său la *culoarea albă* a prescurii⁵⁹.

Așadar, pe baza gestului făcut de Mântuitorul în cadrul Cinei celei de taină, Care a adus pâine și vin, care vor constitui elementele materiale ale primei Liturghii, această practică a avut, mai întâi, o formă simplă cu un vădit caracter practic și care, mai apoi, a evoluat și datorită rânduiei pregătirii Sfântului Agneț în rânduiala Proscomidiei pe care o avem astăzi.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 1048.

3. 2. 3. *Liturghia credincioșilor*

Liturghia credincioșilor se mai poate numi, deopotrivă, și *Liturghia euharistică*, ea constituind, de altfel, *adevărata Liturghie creștină*.

Este alcătuită din trei părți distincte: *Riturile de pregătire spirituală și materială în vederea săvârșirii jertfei euharistice*; *Rugăciunea Sfintei Jertfe* sau *Anafora liturgică*; *Riturile după anafora* sau partea ce formează *sfârșitul Liturghiei euharistice*.

Părintele Vintilescu folosește alte denumiri pentru *riturile de pregătire*, pe care le vede constituindu-se din trei momente principale: *Rugăciunile pentru credincioși*, *Intrarea cea Mare* și *Simbolul de credință*.

La această parte a Sfintei Liturghii, în vechime, participau doar *creștinii botezați* (credincioșii), iar dintre aceștia numai cei care *nu erau supuși regimului penitenței*. De la numele lor provine și numele acestei părți a Liturghiei.

Concediera catehumenilor nu era sinonimă cu *întreruperea* serviciului divin, acesta continuând prin citirea unor rugăciuni pentru cei credincioși, care rămăseseră la Dumnezeuasca Liturghiei.

Deși aceste două rugăciuni poartă titlul de *Rugăciuni pentru credincioși*, această denumire este *improprie*, deoarece conținutul primeia dintre ele face referire la *preot*, ca și slujitor al Jertfei, și nu la *credincioși*⁶⁰.

De altfel, și în cea de a doua, liturghisitorii se roagă lui Dumnezeu să le curățească sufletele și trupurile de orice pată, pentru ca să se găsească în stare de nevinovăție pentru aducerea Sfintei jertfe⁶¹.

Simplul act prin care diaconii aduceau episcopului o parte din ofrandele aduse de credincioși în vederea sfințirii se va transofrma într-un *ritual complex* numit, în mod curent, *Vohodul cel mare*, sub forma unei procesiuni care pleacă de la proscomidiar, trece prin ușa

⁶⁰ [Nota editorului cărții, Pr. Dr. Dorin Octavian Picioruș] Și preotul face parte dintre *cei credincioși*! Pentru că aici, *credincioșii*, după cum abia a spus autorul, sunt sinonimi cu *cei botezați* și nu cu *mirenii*.

⁶¹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghia credincioșilor. Riturile din prima parte a liturghiei credincioșilor*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/1960, p. 1032-1033.

de miazănoapte a altarului, ajunge în mijlocul naosului și se întoarce apoi prin sfintele uși în fața Sfintei mese, unde Cinsitele Daruri sunt puse înaintea Domnului *în vederea sfințirii* lor de către episcop sau preot.

Considerațiile istorice la care face referire Părintele Vintilescu, vorbesc despre *localizarea în timp* a acestui ceremonial, respectiv secolul al VI-lea, la început, se pare, într-o formă simplă și numai în unele regiuni, deci nu în toată Biserica.

Imnul heruvic poate fi văzut ca o *punere în scenă* a solemnității acestei ieșiri. Oficializarea imnului heruvic a fost făcută de împăratul bizantin Iustin, în 574. Închipuind Heruvimii, ne înălțăm la cer și cântăm cântarea de biruință împreună cu Fericitele Puteri cerești.

Înainte de *sfințirea propriu-zisă* a Darurilor, în Biserica primară era obiceiul ca participanții să-și manifeste *dragostea frățească* și *unitatea de credință* prin ceea ce noi numim *sărutarea păcii*.

Sărutarea păcii este un *preambul* al unității de credință și de dragoste ce se va manifesta vizibil în rostirea de către toți credincioșii a Simbolului de credință.

Crezul este precedat de imnul *Pe Tatăl pe Fiul...*, care este considerat de Părintele Vintilescu ca un *motto introductiv la mărturisirea completă de credință*, care se face prin recitarea Simbolului dogmatic.

Acesta ceste anunțat de diacon prin strigarea: *Ușile, ușile! Cu înțelepciune să luăm aminte!*

El precizează faptul că în trecut, Bisericile din Răsărit își aveau *propria mărturisire de credință*. Crezul nu este un *element primitiv* în cadrul Sfintei Liturghii, el apărând în cadrul acesteia ca o *formă de delimitare, recunoaștere și mărturisire a adevăratei credințe* față de orice erezie.

A doua parte a Liturghiei credincioșilor o constituie ritualul pentru *aducerea Sfintei jertfe* sau *Anafora*.

Anunțarea momentului pentru aducerea Sfintei Jertfe este dată de rostirea de către diacon sau preot a următoarelor cuvinte: *Să stăm bine, să stăm cu frică...*

Despre acest text, Părintele Vintilescu ne spune că a făcut parte, se pare, din textul Liturghiei primare, nefiind altceva decât o prelucrare a unui text din *Constituțiile apostolice* și anume: „*Drepti către Domnul*.

Cu frică și cu cutremur să stăm ca să aducem Sfânta Jertfă“(8, 12)⁶².

La aceste cuvinte *Să stăm bine...*, poporul răspundea *Mila păcii, jertfa laudei*. Acest răspuns își are obârșia în epoca patristică.

Din întreaga analiză pe care Părintele Vintilescu o face documentelor care amintesc acest text, forma corectă și cea mai inteligibilă este *Milă, pace, jertfă de laudă*.

Aceste cuvinte redau ceea ce omul are mai prețios și mai important în viața sa adică *milă de pace și jertfă de laudă*, pe care le aduce în dar lui Dumnezeu sub forma unei jertfe spirituale.

Încă de la originia ei, anaforaua a fost concepută și rostită ca o rugăciune în formă de cuvântare, fapt ce reiese, după părerea Părintelui Vintilescu, din *Apologia I* a Sfântului Iustin Martirul și Filosoful, capitolul LXVI, 2⁶³.

Cu timpul, anaforaua a început să fie rostită în *taină* de către preot, în vreme ce credincioșii cântau imne introduse, de curând, în cadrul Liturghiei.

Părintele Vintilescu e de părere că această practică s-ar datora nevoii de *a se câștiga timp* pentru slujitorii Sfintei Liturghii. Căci anaforaua liturgică era destul de lungă.

Dar, un al doilea motiv a fost și acela, că se simțea ca *lucru necesar*, să se acorde *un rol activ credincioșilor* prin intonarea de imne⁶⁴.

Rugăciunea euharistică este o rugăciune de laudă, a cărei notă dominantă este mulțumirea (euharistia).

Trisaghionul serafimic este sfârșitul formulei prin care se mulțumește lui Dumnezeu, că a binevoit să primească din mâini omenești Liturghia, unind astfel bucuria oamenilor cu cea a Îngerilor.

Părintele Vintilescu era de părere că trisaghionul serafimic este *cel mai vechi imn* din cadrul Liturghiei creștine, având o existență primitivă în cuprinsul ei.

Anamneza își are locul în cadrul Liturghiei, potrivit cu datoria noastră de *a ne aminti* de toate cele ce Hristos a făcut *pentru mântuirea noastră*.

⁶² Idem, *Anaforaua sau ritualul Sfintei Jertfe euharistice*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1961, p. 733 – 736.

⁶³ Idem, p. 743.

⁶⁴ Ibidem.

Cât privește istoricitatea acestui moment din cadrul Liturghiei, Părintele Vintilescu precizează vechimea lui, făcând mențiunea că el *nu a cunoscut mari transformări* în decursul timpului⁶⁵.

Epicleza este *rugăciunea de invocare* a harului Sfântului Duh asupra Darurilor, spre a fi prefăcute în Trupul și Sângele Domnului.

Ea se regăsește în cadrul Liturghiei încă din epoca primară deși nu se poate preciza, cu exactitate, textul ei⁶⁶.

Jertfa euharistică este adusă, mai întâi, spre slava lui Dumnezeu.

Sfârșindu-se aceasta, vine momentul cel mai potrivit pentru a adresa lui Dumnezeu *rugăciuni de cerere*.

Eficiența și puterea rugăciunii dipticelor se întemeiază *pe prezența și mijlocirea* Mântuitorului în Sfintele Taine⁶⁷.

În vechime, în acest moment al Liturghiei se făcea pomenirea atât a celor vii cât și a celor adormiți.

În acest scop erau întocmite *liste* în formatul așa numitelor *diptice*, care nu erau altceva decât niște *carte obișnuite*, ce erau folosite în viața civilă.

Erau alcătuite din două coperti de lemn unite între ele, iar pe fețele lor interioare se înscriau numele celor ce erau pomeniți. Iar când numărul era *prea mare* se adăugau între cele două scoarțe una sau mai multe foi de pergament sau papirus, obținându-se astfel adevărate caiete sau cărți⁶⁸.

În ceea ce privește *Axionul*, ca formă de exprimare a preacinstirii Maicii Domnului, această cântare s-a instituit în acest moment pentru *valorizarea prezenței* credincioșilor la Sfânta Liturghie. Pentru că, în trecut, în loc de *Axion* erau *rugăciunile liturghisitorilor*.

Ca imn intonat de popor, *Axionul* își are originea într-o epocă mai nouă.

Originea lui începe cu a doua parte a imnului și anume cu *Ceea ce ești mai cinstită...*, care este o compoziție a Sfântului Cozma de Maiuma, pe la mijlocul secolului al VIII-lea.

⁶⁵ Idem, p. 752.

⁶⁶ Idem, p. 244-249.

⁶⁷ Idem, p. 259.

⁶⁸ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Rugăciunea dipticelor sau a pomenirilor la Sfânta Jertfă euharistică* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1962, p. 662-663.

Părintele Vintilescu e de părere că avem de-a face cu *un împrumut* de la Sfântul Efrem Sirul. Întregirea Axionului, se pare, că ar fi avut loc în Mănăstirile Muntelui Athos, iar introducerea lui oficială, ca imn cântat în Liturghie, s-ar fi petrecut spre sfârșitul secolului al X-lea⁶⁹.

Scopul final al Liturghiei îl reprezintă *împărtășirea credincioșilor*.

Acest fapt este arătat și de Mântuitorul prin formulele de instituire: *Luați mâncați..., Beți dintru acesta toți...*, precum și din cuvintele din Ioan 6, 53-55: *De nu veți mânca Trupul Fiului omului și nu veți bea Sângele Lui nu veți avea viață întru voi. Căci Trupul Meu este cu adevărat mâncare și Sângele Meu este cu adevărat băutură*.

Părintele Petre Vintilescu menționează obiceiul potrivit căruia, în primele două veacuri creștine, *toți participanții* la Sfânta Liturghie *se împărtășeau*, cu excepția *celor opriți* de Biserică pentru nevrednicia lor.

Această practică generală a format regula comună și oficială a vieții creștine, atâta vreme cât duminica a fost *singura zi liturgică* din săptămână.

Începând cu secolul al III-lea, numărul zilelor liturgice a crescut prin oficierea Sfintei Euharistii și în zilele de miercuri și vineri la Ierusalim, Antiohia și Africa de Nord, ori sâmbata ca la Roma, Asia Mică sau Siria.

Pe marginea acestor fapte, Părintele Vintilescu comentează: „Conștiința creștină a ajuns să se simtă oarecum *forțată* pe terenul pietății, producându-se, în chip firesc, o rezistență pioasă prin abținerea de la împărtășirea curată. Împărtășirea la fiecare Liturghie a încetat de *a fi obștească*, ea mărginindu-se numai la numărul de credincioși care se considerau *pregătiți* în acest scop”⁷⁰.

Sfârșitul Sfintei Liturghii este anunțat de preot prin formula *În pace să ieșim*, rostită de liturghisitor îndată după ecfonisul ecteniei pentru mulțumirea obștească pentru împărtășire.

⁶⁹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, Ed. Pacea, București, 1937, p. 115-116.

⁷⁰ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Împărtășirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualității creștine* în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/ 1963, p. 966.

Această formulă se găsea în textul *Constituțiilor Apostolice* VIII, 15, sub forma: *Să plecați în pace*, fiind rostită de către diacon, ca semnal al plecării efective a credincioșilor.

Unele manuscrise mai vechi, rezervă tot diaconului această formulă și nu preotului, așa cum este astăzi⁷¹.

Rugăciunea Amvonului o găsim înscrisă în *codicele Barberini*, cât și în alte manuscrise, sub titlul de *Rugăciunea din spatele sau rugăciunea din dosul amvonului*.

Asta deoarece în Biserica primară, preotul o citea stând în spatele amvonului, de pe care se rosteau lecturile biblice.

Patriarhul Gherman I al Constantinopolului o numește „*pecetea tuturor cererilor și recapitularea în ordine a celor cerute prin rugăciuni*”⁷².

După rugăciunea amvonului, credincioșii cântă imnul *Fie numele Domnului...*, care în Biserica primară se rostea în timpul rugăciunii credincioșilor (*Constituțiile apostolice* VIII, 13).

Părintele Vintilescu amintește și obiceiul ca preotul să împartă credincioșilor anafura.

Un ultim aspect privitor la finalul Sfintei Liturghii îl constituie *potrivirea* sau *consumarea Sfintelor Taine*.

După cum ne informează *codicele Barberini*, în epoca în care a fost redactat, acest ritual îi revenea preotului. Însă situația de astăzi s-a generalizat și oficializat, în sensul că această sarcină îi revine *exclusiv diaconului*, atunci când acesta este *prezent* la Dumnezeiasca Liturghie⁷³.

⁷¹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 338-340.

⁷² Idem, p. 341.

⁷³ Idem, p. 343.

3 . 3. *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*⁷⁴

Este una dintre *lucrările fundamentale* ale autorului și reprezintă *cea mai bună sinteză*, din spațiul românesc, despre formele poeziei imnografice.

În cărțile noastre de cult, poezia imnografică e compusă din textele cântării bisericești, cunoscute sub diverse denumiri: tropare, stihiri, irmoase, canoane, condace etc.

Prima parte a lucrării tratează *imnografia bisericească*, iar cea de-a doua *cântarea bisericească*.

La aceste părți se adaugă și două anexe: *Două imnuri creștine vechi și Melozii, imnografii și melurgii din cărțile de astăzi de slujbă bisericească*.

Prima parte, dedicată imnografiei creștine, debutează cu *poziția* imnelor creștine în cultul primelor veacuri.

Autorul consideră că veacul al patrulea, în special pentru Biserica de Răsărit, a fost „vremea de zămislire a unor *dezvoltări noi* în anumite forme de exprimare a cultului”⁷⁵.

Această dezvoltare a fost stimulată de libertatea acordată Bisericii și de contribuția de pietate proaspătă a noului element pe care Biserica îl recruta, *ca formă* dar nu *ca și conținut*, din lumea păgână.

De asemenea, un factor determinant, care surprinsese oarecum Biserica prin metodele sale și felul de a-și exprima credința în forme variate, au fost ereziile.

Dezvoltarea cultului după veacul al patrulea are loc deci pe terenul imnografiei.

„Aceasta își găsi debușeul său în cea mai mare parte în cadrul celor șapte Laude ale serviciului divin. Aceste unități liturgice nu avuseseră toate un caracter oficial stabilit categoric, precis și riguros obligatoriu dintru început, așa că ele înlesniseră, din chiar prima

⁷⁴ Lucrarea aceasta a apărut la editura Pacea, București, 1937. A fost reeditată de editura Partener, la Galați, în anul 2006. Apariția a fost recenzată de Ciprian Bâra, sub titlul: *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească* în *Vestitorul Ortodoxiei* XVII, nr. 388-389, din 15 noiembrie 2006, p. 15.

⁷⁵ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 9.

perioadă a istoriei Bisericii, unirea noilor manifestări ale pietății particulare cu pietatea întemeiată pe Scripturi”⁷⁶.

Imnele nu erau necunoscute primelor adunări creștine.

Imnul „*Mărește suflete al meu pe Domnul...*” al Sfintei Fecioare Maria sau „*Acum liberează pe robul tău, Stăpâne...*” al Dreptului Simeon, precum și imnul Sfântului Zaharia, tatăl Sfântului Ioan Botezătorul: „*Bine este cuvântat, Domnul Dumnezeu lui Israel*”, erau compuse sub insuflare dumnezeiască, odată cu ivirea celor dintâi zori ai Creștinismului.

Creștinii din veacul al II-lea, în cadrul cultului, cântau alternativ un imn lui Hristos.

Tertullian ne dă următorul amănunt: pe lângă cântările biblice, credincioșii cântau la agape și imne compuse de ei înșiși.

„După spălarea mâinilor cu apă și după aprinderea luminii fiecare este îndemnat să *înalțe cântări* lui Dumnezeu în public, după cum poate, din Sfânta Scriptură sau din simpla lui minte”⁷⁷.

Trebuie remarcat că poezia imnelor creștine n-a fost *poezia clasică*. Aceasta era guvernată de simetria prosodiei metrice, în care domina accentul metric, pe când poezia imnelor este condusă de *ritmul tonic* sau de *accentul tonic*.

În poezia imnografică, accentul tonic este supus unor reguli fixe și riguroase, în virtutea cărora el trebuie să revină, în fiecare strofa, exact la aceleași intervale, adică după același număr de silabe ca în strofa primă, care servește de model.

Cu alte cuvinte, accentul tonic trebuie să *ocupe*, în fiecare vers al strofelor următoare, *același loc* pe care îl are în versurile strofei inițiale.

De aici rezultă încă o regulă absolută pentru poezia imnografică și anume obligația ca fiecare strofa să aibă *același număr de silabe* ca strofa model.

Paritatea numărului de silabe din strofa asigură tocmai *regularitatea* curentului tonic sau ritmul tonic.

Față de poezia clasică, imnografia Bisericii aduce la iveală o *metrică silabică*, care asigură un *ritm tonic*.

⁷⁶ Idem, p. 11.

⁷⁷ Tertullian, *Apologeticum*, XXXIX, 18, traducere de Eliodor Constantinescu, Ed. Institutul de Editură creștină al Sfintei Episcopi a Râmnicului, 1930, p. 161.

„De fapt, verbul silabic nu este o creațiune artificială a imnografilor creștini; ei numai au pus la contribuție și deci în valoare, *un curent viu* al unei poezii veșnic reală în sufletul și în inima maselor populare”⁷⁸.

Părintele Profesor nu omite nici *influența*, deși *nedorită* în contextul tulburărilor pe care le-au creat, al ereziilor asupra imnografiei creștine.

Ereziile au dat *un impuls puternic* dezvoltării poeziei lirice bisericești și, în același timp, a fost și prilejul de *a se lua act*, pentru prima oară istoricește, „de o poezie imnografică ortodoxă, cu caracter biblic definit și cu o notă nouă.

Disputele hristologice au făcut ca pietatea, reflexiunea și inspirația credincioșilor să se concentreze într-o măsură mult mai mare de acum înainte, asupra realității istorice a vieții Mântuitorului, asupra amănuntelor din opera mântuirii și asupra atributelor divine ale Mântuitorului și ale celorlalte persoane ale unicei ființe divine⁷⁹.

Imnul a devenit și *o formă de luptă dogmatică și de propagandă*, fapt inițiat de eretici.

Un adevărat exces însă de imne, în scop eretic, a făcut gnosticul Bardesan, în Siria, compunând imne religioase.

Ca reacție la astfel de creații imnografice, imnul ortodox și-a găsit utilitatea mai întâi în spațiul adunărilor și manifestațiilor demonstrative ale ortodoxiei credinței, deci *în afara* cultului oficial⁸⁰.

Disputele doctrinare nu s-au încheiat în secolul al IV-lea ci au continuat de-a lungul secolelor.

Dacă pe planul disputelor sinodale argumentul era dat de speculația teologică, pe planul comunicării către mase, imnul rămânea mijlocul *cel mai eficient* de transmitere a învățăturii de credință.

Începând cu secolul al cincelea se dezvoltă *troparul*, care reprezintă: „strofa imnografică încheată, unită prin dezvoltarea unei invocații, aclamații ori exclamații religioase, deja întrebuințate în cult sau chiar extrabisericești”⁸¹.

⁷⁸ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 22.

⁷⁹ Idem, p.37.

⁸⁰ Idem, p. 66.

⁸¹ Idem, p. 54.

Aici Părintele Profesor ne arată că *troparul* secolului al V-lea este echivalent cu numirea de *stihiră* din zilele noastre.

Înmulțirea sărbătorilor Bisericii a creat condițiile prielnice pentru dezvoltarea și perfecționarea imnului.

Căci în cursul anului bisericesc sunt prăznuite evenimente în legătură cu viața și activitatea Mântuitorului, a Sfintei Fecioare și a Apostolilor și a multor Sfinți, toate având nevoie de *imnografie*.

Numele de marcă, sub care *troparul* atinge pentru prima oară apogeul său, este acela al Sfântului Roman Melodul⁸².

În cântările sale *troparul* cunoaște dezvoltarea și perfecțiunea sa.

„Geniul inspirat și pietatea profundă a acestui melod au promovat imnul din stadiul sau forma de *tropar* în cea de *poem*, adică o serie de strofe sau de *tropare* înălțuite de aceeași acțiune în care se celebrează episoadele din istoria mântuirii, în legătură cu Mântuitorul cu Sfânta Fecioară, cu Sfinții Apostoli, ori eroismul Sfinților din istoria Bisericii”⁸³.

În acest nou gen de poezie, *troparul* nu mai era o *simplă strofa izolată*, de proză cadențată, fără o haină poetică propriu-zisă, ca în prima perioadă a Bisericii ci făcea parte dintr-un *tot arhitectonic*, îmbrăcat într-o veritabilă haină poetică.

Condacele Sfântului Roman Melodul au exercitat o mare influență asupra melozilor și *imnografilor* de mai târziu. Manuscrisele ne dovedesc că există imitații, prelucrări, ba chiar și falsificări ale imnelor sale.

Prezentarea *imnografiei* creștine continuă cu veacul al VII-lea, când *poemul*, *oda* sau *cântarea imnografică* au luat o nouă formă de dezvoltare, cunoscută până astăzi sub numele de *canon*.

⁸² Sfântul Roman Melodul este pomenit în fiecare an la data de 1 octombrie, o zi de aleasă sărbătoare, deoarece se prăznuiește în aceeași zi și *Acoperământul Maicii Domnului* și mai este cinstit și Sfântul Ioan Cucuzel, un alt mare *imnograf* din sec. XIII-XIV.

Textul Sinaxarului pentru ziua întâi a lunii îi atribuie acestui Sfânt diverse numiri și aprecieri, care reflectă atât calitatea sa de *melod* cât și importanța imnelor sale. Căci Sfântul Roman este numit *dulcele cântăreț*.

Roman Melodul și-a desfășurat activitatea pe vremea împăraților Anastasie și Iustinian, fiind una dintre cele mai prolifici figuri ale *imnografiei* și muzicii bizantine. Cf. Sinaxarul zilei de 1 octombrie, din *Mineiul pe octombrie*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 31.

⁸³ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 71.

Numele de *canon* vine aici de la faptul că în alcătuirea canonului imnografic domină reguli sau norme stabilite⁸⁴.

Canoanele apar ca o formă dezvoltată a *poemului* sau a *odei*.

Astfel poate fi definit ca *un complex* sau ca o *înlănțuire de poeme* sau de *ode*, care tratează fiecare în parte episoade diferite ale aceleiași teme, iar toate laolaltă o epuizează în canon⁸⁵.

Unele canoane cântă învierea, altele au ca obiect adorarea crucii, altele dogma Sfintei Treimi, altele cinstirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu.

De aceea ele se găsesc intitulate în cărțile bisericești, corespunzător temei fiecăruia.

Chestiunea principală pentru canon era să se compună *irmosul*, *strofa* sau *melodia model*. Sau ca autorul să se fixeze asupra unui astfel de strofe, care se găsea *deja în uz* și convenea scopului urmărit de el în scrierea canonului, iar apoi să compună *strofele odelor* sau *ale cântărilor*.

Tot acum apare și *catavasia*.

Se pare că numele acesta a luat naștere în acea vreme, când troparele canonului au început să se citească, iar nu să se cânte.

Totuși, imnul de a cărui melodie se servesc troparele se cântă. Însă acelor imne li se zicea *catavasii*, fiindcă în timp ce troparele se citeau, stând jos, când începeau să fie cântate imnurile, trebuia să se coboare din strane. De la această acțiune de coborâre (*catavasia* = coborâre), și-au luat numele unele irmoase.

O realizare amplă și completă a canonului iconografic o găsim, pentru întâia dată, în canonul de pocăință al Sfântului Andrei Criteanul, a cărui activitate înflorea pe la sfârșitul veacului al șaptelea.

Referitor la veacul al VIII-lea, descoperim consacrarea *canonului poetic*, pentru că în această epocă, canonul ajunsese la o cristalizare a formei sale, care a rămas *normativă* pentru mai târziu. Iar „canonul rămâne în această vreme apanajul melozilor de talie mare”⁸⁶.

Datorită unor autorități compoziționale îndeobște recunoscute și respectate, canonul ajunge *un tip*

⁸⁴ Idem, p. 91.

⁸⁵ Idem, p. 94.

⁸⁶ Idem, p. 102.

normativ. Adică prin compozițiile Sfântului Ioan Damaschin (754) și ale Sfântului Cosma Ierusalimiteanul sau Aghiopolitul, ajuns episcop de Maiuma, pe la mijlocul veacului al optulea.

Opera lor poetică, pe cât este de bogată, pe atât este de superioară și de substanțială⁸⁷.

„Canonul ajunsese în această perioadă o formă sau *un gen definitiv consacrat*, grație bogatei producții a acestor doi melozi”⁸⁸, concluzionează Părintele Petre Vintilescu.

Judecând după pasajele din scrierile acestora, nu știm pe care dintre cei doi melozi să-l punem unul înaintea celuilalt.

Autoritatea amândurora a făcut din canon un gen *aproape obligatoriu* pentru urmașii lor, cel puțin până la finele veacului al nouălea.

Pentru a face, totuși, o distincție între ei, putem spune că geniul lui Cosma *determină*, mai mult decât cel al lui Ioan, slujbele din Păresimi. Pe când, ceea ce face *punctul de glorie* al lui Damaschin este *imnografia Învierii din rânduiala Octoiului*.

Împrejurările de la finele veacului al optulea dar, mai cu seamă, de la începutul celui de-al nouălea, au oferit *un nou stimulent* pentru genul *imnografic*.

Credința și pietatea au cunoscut un nou impuls, care le-a dat prilej să se afirme.

Triumful împotriva prigonitorilor de icoane și restaurarea Ortodoxiei erau *un prilej de jubilar*, care punea la contribuție, în chip natural, talentul poezilor Bisericii.

Imnele lor au făcut din înfrângerea iconoclasmului *o biruință răsunătoare*.

O nouă și bogată revărsare de imne pecetluia triumful definitiv al Ortodoxiei, protestându-se, în cele mai variate forme, împotriva ereziei în general, adică a tuturor ereziilor care zguduiseră Biserica.

Veacul al nouălea este, în *imnografie*, *veacul de strălucire* al Școlii studiilor, între care ies în relief cei doi frați: Sfântul Teodor Studitul († 826) și Sfântul Iosif Studitul, Arhiepiscopul Tesalonicului sau Mărturisorul († 830).

⁸⁷ Idem, p. 104.

⁸⁸ Idem, p. 108.

Finalul primei părți abordează *problema* imnografiei și a cărților de ritual precum și imnele din Liturgia Catehumenilor și cea a credincioșilor.

Ce-a de-a doua parte a lucrării este consacrată unor teme ca: psalmodia responsorială, muzica imnelor în fața spiritului Bisericii, o scurtă privire asupra cântării bisericești din veacul al IV-lea, psaltichia bizantină, cântarea armonică, muzica instrumentală și cântarea în Biserică, încheind cu referiri la cântarea Apostolului și a Evangheliei⁸⁹.

⁸⁹ Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 133-134.

3. 4. *Alte lucrări din domeniul Teologiei Practice*

Lucrarea *Spovedania și duhovnicia*⁹⁰ este cea mai voluminoasă dintre monografiile de specialitate, publicate de Părintele Vintilescu și totodată una dintre cărțile cele mai utile pentru activitatea pastorală a preoților.

Prezentând diferitele laturi ale sarcinii de duhovnic a preotului, ea cuprinde prețioase îndrumări despre modul cum trebuie să procedeze acesta, pentru a face din Taina Spovedaniei mijlocul cel mai eficient de pastorație individuală a credincioșilor.

Scrisă pe baza vechiului exomologhitar (manual de spovedanie grecesc al Sfântului Nicodim Aghioritul), intitulat *Carte foarte folositoare de suflet*, tradus și tipărit și la noi în numeroase ediții, dar utilizând și toată literatura teologică și apuseană, mai veche și mai nouă asupra subiectului, lucrarea aceasta rămâne un manual clasic în materie.

A fost scris la un înalt nivel științific, dar este util și lesne de consultat pentru toți cei răspunzători de îndrumarea duhovnicească a sufletelor creștine pe cărările virtuții și ale mântuirii⁹¹.

Lucrarea a fost retipărită la Alba Iulia, în 1995⁹².

Partea introductivă debutează cu analiza poziției preotului de *iconom* dar și cu aceea de *colaborator* al lui Dumnezeu⁹³.

Preotul, în scaunul Spovedaniei, are o misiune specială, fapt pentru care sunt necesare o serie de însușiri sufletești, însușiri care, de altfel, sunt necesare nu doar în calitatea de *duhovnic*⁹⁴.

Autorul pune accentul deosebit pe *instrucția* sau *pregătirea* preotului.

Un duhovnic trebuie să fie „*absolut inițiat* în cunoștințe de psihologie, stăpânit de tact pedagogic, inspirat de prudență și înțelepciune”⁹⁵.

⁹⁰ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, Ed. Librăriei Teologice, București, 1939.

⁹¹ Pr. Gheorghe Gârbea, op. cit., p. 135.

⁹² Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia, Alba Iulia, 1995.

⁹³ Idem, p. 27.

⁹⁴ Idem, p. 44.

⁹⁵ Idem, p. 48.

Toate aceste cunoștințe îi sunt *necesare* preotului, „spre a-și *ascuți* și *susține* puterea de intuiție, de care are nevoie ca duhovnic, pentru a *descifra* labirintul sufletului omenesc și a surprinde exact *resortul deranjat*; pentru a ajunge *maestru* în arta de a se *strecura* în tainele zăvorâte de resortul sufletului și a fi lăsat să-și plimbe *mâna de chirurg* peste rănilor de tratat, precum și a se găsi întrarmat cu știința de a *prescrie* rețeta cea mai proprie cazului.

Căci de multe ori duhovnicul se află *în rol de chirurg*, fiind nevoit să intre, din proprie inițiativă, în cele mai ascunse *cute* ale străfundului sufletesc, pe care unii penitenți și-1 socot *rezervat* numai loruși, ferit chiar de Dumnezeu”⁹⁶.

După o analiză în ceea ce privește aspectele exterioare ale spovedaniei – locul, timpul, molitva pregătitoare⁹⁷, atenția autorului se apleacă spre Taina în sine: materia, forma mărturisirii, arta preotului de a reuși să folosească *întrebările* ca *instrument în mărturisire*.

Îndreptarea penitentului beneficiază de un capitol special (cap. IV) și este urmată, ca o completare, de o prezentare a sfaturilor ca *mijloace* ale terapiei spirituale (cap. V).

În această înlănțuire logică continuă, se face o punere în temă asupra felului în care trebuie abordate diferitele tipuri de *personalitate morală* a credincioșilor (cap. VI).

După ce în capitolul al VII-lea aflăm care ste rolul *canonului* sau a *epitimiei*, Părintele Profesor ne pune la dispoziție *un set de norme* pentru fixarea canonului, adaptându-l însușirilor, temperamentului, mentalității, statutului penitentului, dar și raportându-l *la gravitatea* păcatului comis, încheind cu sfaturi privind *primirea* sau *oprirea* de la Sfânta Împărtășanie (cap. VIII).

Ultimele două capitole ale lucrării vorbesc despre *rolul de judecător* al preotului în scaunul de Spovedanie, dar și despre *obligația confidențialității* ce îi revine în administrarea Tainei.

Toate aceste precizări sunt *de un real folos* pentru orice preot duhovnic, care e pătruns de *responsabilitatea* calității sale de *slujitor* al lui Dumnezeu.

⁹⁶ Idem, p. 49.

⁹⁷ Idem, p. 58-69.

Edificatoare sunt următoarele cuvinte ale Părintelui Profesor: „în calitate de *liturgică* sau de *slujitor* al Tainei, [preotul] a mijlocit *împăcarea* penitentului cu Dumnezeu prin coborârea harului iertării în conștiință, apoi în calitate de *păstor*, preotul duhovnic trebuie să contribuie, printr-o acțiune salutară și pedagogică, la îndreptarea celui ce se pocăiește.

Duhovnicul *îi va da* adică toate indicațiile, ca să se descurce și să se elibereze de sub stăpânirea păcatului, precum și remediile, care să-i dea *tărie* să se mențină în viața harică (...).

Așa se desenează *rolul de conducător sau de îndrumător* al preotului în Taina Spovedaniei”⁹⁸.

Lucrarea *Cultul și ereziile*⁹⁹ este, așa cum spuneam mai sus, *teza de Doctorat în Teologie* a Părintelui Vintilescu.

Autorul scoate în evidență *valoarea* cultului creștin ca expresie a dogmei sau a învățăturii de credință.

Orice formă sau act religios, menit să pună pe om în legătură cu Dumnezeu, exprimă, pe de o parte, *cinstirea* sau *respectul* față de Dumnezeu iar, pe de altă parte, *mijlocește sfințirea omului* sau *împărtășirea harului dumnezeiesc*.

Preotul în fața chemării sale de *păstor de suflete*¹⁰⁰ este *tema* primei părți a cursului de Pastorală ținut la Facultatea de Teologie, în primii săi ani de profesorat.

Nedepășit până astăzi, acest util manual a fost continuat, puțin mai târziu, cu studiul: *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine*.

Acesta reprezintă un studiu savant despre parohie ca teren de *activitate pastorală* a preotului și despre importanța ei pentru vitalitatea și destinul Bisericii în general¹⁰¹.

Studiul are în vedere „persoana preotului *în fața* chemării sau a misiunii sale de păstor ori, mai bine zis,

⁹⁸ Idem, p. 29.

⁹⁹ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Cultul și ereziile*, Teză de doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistică, Pitești, 1926.

¹⁰⁰ Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitoale de teologie Pastorală indirectă*, Ed. Tipografia Caragiale, București, 1934.

¹⁰¹ Pr. Gheorghe Gârbea, *op. cit.*, p. 84.

persoana preotului *în raport* cu situațiile pe care le creează chemarea preoției”¹⁰².

Preotul de mir este cel ce exercită pe teren „în detaliu și în mijlocul realităților, conducerea pastorală”¹⁰³, dar expresia *datoriilor pastorale ale preotului* se adresează întregului cler.

Lucrarea are în vedere următoarele aspecte: chemarea păstorului de suflete; iubire, devotament și jertfă; verificarea practică a iubirii pastorale, analizând în cuprinsul său o tematică largă ce cuprinde: chemarea la preoție, preotul ca liturghisitor, preotul în lumina funcțiunii sale de păstor, responsabilitatea preoției, vocația, neajunsurile și necazurile preoției, însușirile necesare preotului, virtuțile necesare preotului.

Partea finală a lucrării structurează *misiunea* preotului în lumina principalelor sale datorii.

Preotul *îi învață* pe credincioșii săi și *le sfințește* viața.

Căci „a se dedica instruirii credincioșilor cu timp și fără timp înseamnă desfășurarea acestei activități *cu însuflețire*, în toate acele împrejurări încadrate într-un program regulat”¹⁰⁴, prin cateheză și predică.

¹⁰² Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu, op. cit., p. 7.

¹⁰³ Idem, p. 9.

¹⁰⁴ Idem, p. 253.

Concluzii

Teologia Liturgică a însemnat pentru Părintele Vintilescu domeniul pe care l-a aprofundat pe parcursul întregii sale vieți.

Și astfel a reușit să lase posterității o bogată literatură cu privire la istoricitatea cultului divin al Bisericii creștine, cât și la frumusețea cu care au înzestrat Sfinții Părinți slujbele de-a lungul timpului, realizând în articolele sale o îmbinare a elementelor istorice cu cele duhovnicești, liturgice și dogmatice.

De aceea ne-a lăsat o temeinică și roditoare literatură în câmpul teologiei practice.

Pentru că, în spațiul teologiei practice și liturgice din România, Părintele profesor Petre Vintilescu este considerat a fi primul care scrie și aduce precizări importante cu privire la istoria Liturghiei.

Meritul autorului nostru este deosebit de important, deoarece aduce lămuriri interesante cu privire la unele controverse și dificultăți de înțelegere referitoare la istoria cultului în general și la istoria cultului în primele trei veacuri creștine în special.

De aceea a fost un adevărat deschizător de drumuri pentru cei interesați de această problematică.

Pentru fiecare aspect al cultului creștin pe care l-a analizat într-un anumit moment al istoriei, el nu s-a mulțumit să amintească doar o singură sursă documentară, proprie, uneori, unei singure mentalități și unei singure perioade de timp, ci aduce în discuție mai multe astfel de surse, scoțând în evidență faptul că ritualul creștin a cunoscut o uniformitate, desigur nu absolută, dar care nu poate fi tăgăduită.

Părintele Profesor Petre Vintilescu a fost și a rămas, prin opera sa de o deosebită valoare, unul dintre marii liturgiști ai Ortodoxiei și, în special, al celei românești. Căci a fost un veritabil istoric al cultului divin ortodox.

Acestea fiind zise, nădăjduim ca persoana și opera Părintelui Profesor să fi fost puse în lumină prin cartea de față și să existe, pe viitor, noi exegeți ai cărților sale sau oameni, care să ducă mai departe, cercetarea liturgică în spațiul nostru românesc.

Bibliografie generală

Izvoare:

*** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.

*** *Mineiul pe Octombrie*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998.

Studii și articole:

Bâra, Ciprian, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească în Vestitorul Ortodoxiei XVII*, nr. 388-389, din 15 noiembrie 2006. Recenzie.

Braniște, Pr. Prof. Dr. Ene, Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu în *Studii Teologice* XXVI (1974), nr. 7-8, p. 592-598.

Cabasila, [Sfântul] Nicolae, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, traducere de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997.

Gârbea, Pr. Gheorghe, Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu. *Viața și opera*, Editura Universității din Pitești, 2008.

Iustin, Sfântul, Martirul și Filosoful, *Apologiile (Apologia întâi în favoarea creștinilor)* în *Apologeți de limbă greacă* în colecția PSB, nr. 2, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. T.[eodor] Bodogae, Pr. Prof. Olimp Căciulă, Pr. Prof. D.[umitru] Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.

**** *Învățătura celor Doisprezece Apostoli în Scrierile Părinților Apostolici*, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești (PSB), nr. 1, traducere, note și indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.

Păcurariu, Pr. Prof. Univ. Dr. Mircea, *Dicționarul Teologilor Români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.

Sava, Pr. Viorel, *În Biserica slavei Tale. Studii de Teologie și Spiritualitate Liturgică (I)*, Editura Erola, Iași, 2003.

Schmemmann, Alexander, *Introducere în teologia liturgică*, traducere de Ieromonah Vasile Bârză, Editura Sophia, București, 2002.

Tertullian, *Apologeticum*, traducere de Eliodor Constantinescu, Ed. Institutul de Editură creștină al Sfintei Episcopii a Râmnicului, 1930.

Vintilescu, Pr. Prof. Dr. Petre, *Cultul și ereziile*, Teză de Doctorat în Teologie, Ed. Tipografia Artistica, Pitești, 1926.

Idem, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor. Capitole de teologie Pastorală indirectă*, Ed. Tipografia Caragiale, București, 1934.

Idem, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească*, Ed. Pacea, București, 1937.

Idem, *Spovedania și duhovnicia*, Ed. Librăriei Teologice, București, 1939.

Idem, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*, București, 1943.

Idem, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și textul ei în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1959.

Idem, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei – „Vohodul cel Mic sau Intrarea Mică” și momentele următoare din Liturghia catehumenilor în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1960.

Idem, *Liturghia credincioșilor. Riturile din prima parte a Liturghiei credincioșilor în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1960.

Idem, *Anaforaua sau ritualul Sfintei Jertfe euharistice în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1961.

Idem, *Rugăciunea dipticelor sau a pomenirilor la Sfânta Jertfă euharistică în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/ 1962.

Idem, *Împărtășirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualității creștine în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 9-10/ 1963.

Idem, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei. Ritul Proskomidiei în Biserica Ortodoxă Română*, nr. 11-12/ 1964.

Idem, *Necrolog în Glasul Bisericii XXXIII* (1975), nr. 5-6, p. 565-566.

Idem, *Pr. Prof. I. Rămureanu în Studii Teologice*, XXXIV (1982), nr. 1-2, p. 49-50.

Idem, *Spovedania și duhovnicia*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia, Alba Iulia, 1995.

Idem, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Ed. Nemira, București, 2001.

Curriculum vitae

Nume: Cernătescu

Prenume: Florin

Adresă: str. Lăunele de Sus, com. Cuca, jud.

Argeș

Data nașterii: 1 martie 1986

Locul nașterii: Pitești

Stare civilă: căsătorit

Naționalitate: română

Studii:

Universitatea din Pitești, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântă Muceniță Filoteea”, specializarea: *Teologie Pastorală*, 2009-2013;

Grup Școlar Industrial „General Magheru”, Râmnicu Valcea, profil uman, specializarea: *Științe sociale*, 2006-2009;

Seminarul Teologic „Sfântul Nicolae”, Râmnicu Vâlcea, specializarea: *Cântăreț bisericesc*, 2001-2004.

Experiență:

1 septembrie 2005-2013, cântăreț bisericesc la Parohia „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Budești, jud. Vâlcea.

Cuprins

Introducere (3-4)

1. Preotul Profesor Petre Vintilescu – repere biografice (5-9)

2. Opera teologică (10-26)

2. 1. Studii de Teologie practică: Liturgică, Pastorală și Omiletică (11-14)

2. 2. Articole și studii (15-19)

2. 3. Publicistica generală (articole, cronici, recenzii, informații din ziare și reviste, polemici cu subiect strict teologic) (20-21)

2. 4. Predici (22-26)

3. Contribuții liturgice (27-65)

3. 1. Istoria Liturghiei în primele trei veacuri (27-38)

3. 2. Contribuții la studiul Sfintei Liturghii (39-41)

3. 2. 1. Liturghia catehumenilor (42-46)

3. 2. 2. Proscomidia (47-48)

3. 2. 3. Liturghia credincioșilor (49-54)

3. 3. Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească (55-61)

3. 4. Alte lucrări din domeniul Teologiei Practice (62-65)

Concluzii (66)

Bibliografie (67-69)

Curriculum vitae (70)

© Teologie pentru azi | 2013
<http://www.teologiepentruazi.ro/>

Ediția de față este
o ediție online gratuită.

Cartea este *proprietatea* domnului
Florin Cernătescu.

Florin Cernătescu

© Teologie pentru azi